

ΣΧΟΛΗ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Τίτλος εργασίας: «Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας: πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

ΠΟΠΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ιανουάριος, 2025

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

Τίτλος εργασίας: «Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας: πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης»

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια του Πανεπιστημίου Νεάπολις

ΠΟΠΗΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ

Ιανουάριος, 2025

Πνευματικά Δικαιώματα

Copyright © Σωτήριος Πόπης, 2025
Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.
Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

ΣΕΛΙΔΑ ΕΓΚΥΡΟΤΗΤΑΣ

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: Σωτήριος Πόπης

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: «Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας: πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις……06/02…. /2025 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Γρηγόριος Ι. Τσάλτας

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος) : Ευστάθιος Φακιολάς

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Ελένη Γαβριήλ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο Πόπης Σωτήριος, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας: πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Σωτήριος Πόπης

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες (Acknowledgements) ... 1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ... 2
ABSTRACT ... 3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ... 4
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ... 6
1.1 Ορισμός και αίτια της κλιματικής αλλαγής ... 6
1.2 Ορισμός και εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας ... 7
1.3 Σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ασφάλειας ... 9
2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ... 11
3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ ... 13
ΜΕΡΟΣ Α: Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ... 15
4. ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ ... 15
4.1 Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής ... 15
4.2 Η κλιματική αλλαγή ως απειλή για την υγεία και την ευημερία των πληθυσμών ... 16
4.3 Επισιτιστική κρίση και διαχείριση πόρων ... 18
5. Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΤΑΘΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ... 20
5.1 Κλιματική αλλαγή και γεωπολιτικές εντάσεις ... 20
5.2 Κλιματική αλλαγή και μεταναστευτικές ροές ... 22
5.3 Οικονομική και ενεργειακή ασφάλεια ... 24
5.4 Ανάγκη για διεθνή συντονισμό και συλλογική αντιμετώπιση ... 26
ΜΕΡΟΣ Β: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ... 29
6. ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ... 29
6.1 Η Σύμβαση – Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή ... 29
6.2 Η Συμφωνία του Παρισιού και οι παγκόσμιοι στόχοι για το κλίμα ... 31
6.3 Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) και η κλιματική αλλαγή ... 33
6.4 Η συμβολή του Συμβουλίου Ασφαλείας στην αντιμετώπιση της κλιματικής απειλής ... 34
6.5 Ο Ρόλος της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) ... 36
7.ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ... 39
7.1 Αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα ασφάλειας ... 39
7.2 Στρατηγικές προσαρμογής στις κλιματικές προκλήσεις ... 41
7.3 Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς ... 42
8. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ... 45
8.1 Ο στόχος μείωσης των εκπομπών και οι δεσμεύσεις της ΕΕ ... 45
8.2 Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία ... 46
8.3 Διεθνής συνεργασία της ΕΕ για το κλίμα ... 48
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ... 51

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 53

Ευχαριστίες (Acknowledgements)

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή, κύριο Γρηγόριο Ι. Τσάλτα, για την σωστή καθοδήγηση και την πολύτιμη βοήθεια που μου παρείχε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του 21ου αιώνα, επηρεάζοντας όχι μόνο το περιβάλλον, αλλά και τη διεθνή ασφάλεια. Οι φυσικές καταστροφές, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η επισιτιστική ανασφάλεια και η κλιματική μετανάστευση εντείνουν τις γεωπολιτικές εντάσεις, προκαλώντας συγκρούσεις για φυσικούς πόρους και απειλώντας την παγκόσμια σταθερότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, οι διεθνείς οργανισμοί, όπως τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχουν αναπτύξει στρατηγικές που αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή ως βασικό ζήτημα διεθνούς ασφάλειας. Τα Ηνωμένα Έθνη ηγούνται αυτής της προσπάθειας, εστιάζοντας στη διακυβερνητική συνεργασία. Μέσω της Συμφωνίας του Παρισιού, τα κράτη δεσμεύονται για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, ενώ οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης προωθούν την ανθεκτικότητα ευάλωτων περιοχών απέναντι στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Το ΝΑΤΟ, αντιλαμβανόμενο την κλιματική αλλαγή ως "πολλαπλασιαστή απειλών", ενσωματώνει την περιβαλλοντική διάσταση στη στρατηγική του. Η ενεργειακή ασφάλεια, η ανθεκτικότητα των στρατιωτικών υποδομών και η προστασία από τις συνέπειες των κλιματικών κρίσεων αποτελούν βασικούς άξονες δράσης του. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει την κλιματική αλλαγή στο επίκεντρο της πολιτικής της. Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η στρατηγική "Fit for 55" προωθούν την ενεργειακή μετάβαση, την ουδετερότητα άνθρακα και τη βιώσιμη ανάπτυξη, ενισχύοντας την ανθεκτικότητα της ευρωπαϊκής κοινωνίας και την ενεργειακή της ανεξαρτησία. Η παρούσα μελέτη διερευνά την σύνδεση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και διεθνούς ασφάλειας, εστιάζοντας στις επιπτώσεις της κλιματικής κρίσης στην ανθρώπινη επιβίωση, τη γεωπολιτική σταθερότητα και την οικονομική ασφάλεια. Μέσα από την ανάλυση των πολιτικών και στρατηγικών που έχουν αναπτύξει τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, εξετάζονται οι τρόποι με τους οποίους οι διεθνείς οργανισμοί αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή ως απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια. Τέλος, εξετάζεται η ανάγκη για ενίσχυση του διεθνούς συντονισμού και της πολυμερούς συνεργασίας, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής και να διασφαλιστεί η παγκόσμια σταθερότητα.

Λέξεις κλειδιά: κλιματική αλλαγή, διεθνής ασφάλεια, Ηνωμένα Έθνη, ΝΑΤΟ, Ευρωπαϊκή Ένωση.

ABSTRACT

Climate change is one of the greatest challenges of the 21st century, affecting not only the environment but also international security. Natural disasters, rising sea levels, food insecurity, and climate migration exacerbate geopolitical tensions, leading to conflicts over natural resources and threatening global stability. In this context, international organizations such as the United Nations, NATO, and the European Union have developed strategies that address climate change as a key issue of international security. The United Nations leads this effort, focusing on intergovernmental cooperation. Through the Paris Agreement, states commit to reducing greenhouse gas emissions, while the Sustainable Development Goals promote resilience in vulnerable regions to mitigate the effects of climate change. NATO, recognizing climate change as a "threat multiplier," incorporates the environmental dimension into its strategy. Energy security, the resilience of military infrastructure, and protection against the consequences of climate crises constitute key pillars of its action plan. At the same time, the European Union has placed climate change at the core of its policy. The European Green Deal and the "Fit for 55" strategy promote energy transition, carbon neutrality, and sustainable development, enhancing the resilience of European society and its energy independence. This study explores the connection between climate change and international security, focusing on the impacts of the climate crisis on human survival, geopolitical stability, and economic security. By analyzing the policies and strategies developed by the United Nations, NATO, and the European Union, it examines how international organizations address climate change as a threat to global peace and security. Lastly, it considers the need to strengthen international coordination and multilateral cooperation to tackle the challenges of climate change and ensure global stability.

Keywords: climate change, international security, United Nations, NATO, European Union.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες παγκόσμιες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής, με βαθιές επιπτώσεις στην ανθρώπινη ασφάλεια, την κοινωνική συνοχή και τη γεωπολιτική σταθερότητα. Η αύξηση της θερμοκρασίας, η τήξη των πάγων, η

συχνότητα και η ένταση των ακραίων καιρικών φαινομένων, καθώς και η επισιτιστική ανασφάλεια, έχουν καταστήσει την κλιματική αλλαγή έναν κρίσιμο παράγοντα διεθνούς ασφάλειας. Οι συνέπειές της υπερβαίνουν τα εθνικά σύνορα, προκαλώντας γεωπολιτικές εντάσεις, αναγκαστική μετανάστευση και συγκρούσεις για τη διαχείριση φυσικών πόρων. Έτσι, δεν περιορίζεται πλέον σε ένα ζήτημα περιβαλλοντικής πολιτικής, αλλά απαιτεί διεθνή συνεργασία και συντονισμένες στρατηγικές, ιδίως από σημαντικούς θεσμικούς φορείς όπως τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η παρούσα εργασία εξετάζει την κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας, εστιάζοντας στις πολιτικές και τις στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Σκοπός της είναι η ανάδειξη του τρόπου με τον οποίο οι οργανισμοί αυτοί αντιμετωπίζουν την κλιματική κρίση, αναγνωρίζοντάς την ως απειλή για την ασφάλεια, και η διερεύνηση των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή της. Συγκεκριμένα, αναλύεται η επίδραση της κλιματικής αλλαγής στην ανθρώπινη επιβίωση, τη γεωπολιτική σταθερότητα, την οικονομική ασφάλεια και τις μεταναστευτικές ροές. Παράλληλα, εξετάζονται οι στρατηγικές και οι πρωτοβουλίες που έχουν αναπτύξει οι παραπάνω οργανισμοί για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας και της ανθεκτικότητας απέναντι στις προκλήσεις της κλιματικής κρίσης.

Η δομή της εργασίας αντανακλά τη συστηματική προσέγγιση του θέματος. Αρχικά, στο θεωρητικό πλαίσιο, αναλύονται οι κεντρικές έννοιες της κλιματικής αλλαγής και της διεθνούς ασφάλειας, με έμφαση στη μεταξύ τους σχέση. Διερευνάται πώς η κλιματική κρίση διαμορφώνει ζητήματα ασφάλειας, επηρεάζοντας τομείς όπως η ανθρώπινη επιβίωση, η γεωπολιτική σταθερότητα και η διαχείριση πόρων. Εν συνεχεία. στη βιβλιογραφική επισκόπηση, συγκεντρώνονται και παρουσιάζονται οι κύριες θεωρητικές και εμπειρικές προσεγγίσεις που έχουν αναπτυχθεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Παράλληλα, εντοπίζονται τα ερευνητικά κενά, ειδικά όσον αφορά τη συνεργασία μεταξύ του ΟΗΕ, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Η ενότητα αυτή αναδεικνύει τη σημασία της παρούσας εργασίας, καθώς προσφέρει μια ολοκληρωμένη ανάλυση των δράσεων και στρατηγικών αυτών των φορέων. Στο κεφάλαιο που αφορά την μεθοδολογία, περιγράφεται η μεθοδολογική προσέγγιση που ακολουθήθηκε για την έρευνα. Δίνεται έμφαση στη συστηματική ανάλυση διεθνών συμφωνιών, επίσημων εγγράφων και πολιτικών κειμένων. Η μεθοδολογία αυτή εξασφαλίζει την αξιοπιστία των συμπερασμάτων και επιτρέπει την σε βάθος κατανόηση των θεσμικών πρωτοβουλιών που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, προσφέροντας ένα συνεκτικό πλαίσιο ανάλυσης.

Το κύριο μέρος της εργασίας είναι διαρθρωμένο σε δύο τμήματα. Στο πρώτο μέρος, εξετάζεται η κλιματική αλλαγή ως κρίσιμο ζήτημα διεθνούς ασφάλειας. Αναλύονται οι

επιπτώσεις της στην ανθρώπινη υγεία, την επισιτιστική ασφάλεια, και τη διαχείριση φυσικών πόρων, καθώς και ο ρόλος της στη γεωπολιτική αστάθεια και τη δημιουργία μεταναστευτικών ροών. Παράλληλα, διερευνάται πώς η κλιματική κρίση διαταράσσει τις οικονομικές ισορροπίες, δημιουργώντας νέες προκλήσεις που απαιτούν συντονισμένη αντιμετώπιση. Στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζονται οι πολιτικές και οι στρατηγικές των βασικών διεθνών οργανισμών που εξετάζονται. Αναλύονται οι δράσεις των Ηνωμένων Εθνών, με έμφαση στη Συμφωνία του Παρισιού, τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης και τον ρόλο του Συμβουλίου Ασφαλείας στην προώθηση της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Παράλληλα, εξετάζεται ο τρόπος με τον οποίο το ΝΑΤΟ εντάσσει την κλιματική αλλαγή στις στρατηγικές ασφαλείας του, δίνοντας έμφαση στην προσαρμογή και τη συνεργασία με άλλους οργανισμούς. Τέλος, αναλύονται οι πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η στρατηγική μείωσης των εκπομπών, που καταδεικνύουν τον ηγετικό ρόλο της ΕΕ στην παγκόσμια προσπάθεια για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης.

Η μελέτη ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων, όπου συνοψίζονται τα κύρια ευρήματα της έρευνας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αναγκαιότητα ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας και της συντονισμένης δράσης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κλιματική κρίση ως μια καίρια απειλή για τη διεθνή ασφάλεια.

1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

1.1 Ορισμός και αίτια της κλιματικής αλλαγής

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις της σύγχρονης εποχής, με σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία. Ο όρος αναφέρεται στις μακροχρόνιες μεταβολές των κλιματολογικών συνθηκών, όπως η αύξηση της θερμοκρασίας, οι μεταβολές στις βροχοπτώσεις, η συχνότητα και η ένταση ακραίων

καιρικών φαινομένων, καθώς και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας. Αυτές οι αλλαγές ξεπερνούν τις φυσιολογικές κλιματικές διακυμάνσεις και οφείλονται σε μεγάλο βαθμό στην ανθρώπινη δραστηριότητα. Ενώ ο πλανήτης έχει βιώσει φυσικές κλιματικές μεταβολές στο παρελθόν, η ταχύτητα και η έκταση των σημερινών αλλαγών είναι άνευ προηγουμένου, γεγονός που τις καθιστά ιδιαίτερα ανησυχητικές (Nicholls, 2007).

Τα αίτια της κλιματικής αλλαγής διακρίνονται σε φυσικά και ανθρωπογενή. Στα φυσικά αίτια περιλαμβάνονται φαινόμενα που επηρεάζουν το κλίμα της Γης για εκατομμύρια χρόνια. Για παράδειγμα, οι διακυμάνσεις στην ηλιακή ακτινοβολία, οι οποίες σχετίζονται με την ηλιακή δραστηριότητα, μπορούν να προκαλέσουν μικρές αλλά σημαντικές αλλαγές στις παγκόσμιες θερμοκρασίες. Επιπλέον, οι ηφαιστειακές εκρήξεις έχουν τη δυνατότητα να ψυχράνουν προσωρινά το κλίμα, απελευθερώνοντας μεγάλες ποσότητες αερίων και σωματιδίων στην ατμόσφαιρα, τα οποία εμποδίζουν τη διέλευση της ηλιακής ακτινοβολίας. Παράλληλα, φαινόμενα όπως οι κλιματικοί κύκλοι του Μιλάνκοβιτς, που αφορούν μεταβολές στην τροχιά και τον άξονα της Γης, συμβάλλουν σε μακροπρόθεσμες φυσικές κλιματικές αλλαγές. Ωστόσο, τα φυσικά αίτια δεν επαρκούν για να εξηγήσουν την απότομη αύξηση της θερμοκρασίας και τις άλλες κλιματικές αλλαγές που παρατηρούνται τις τελευταίες δεκαετίες (Nikolov & Petrov, 2014).

Η σύγχρονη κλιματική αλλαγή αποδίδεται κυρίως στις ανθρώπινες δραστηριότητες, οι οποίες αποτελούν τον κυρίαρχο παράγοντα που επιταχύνει την αλλαγή του κλίματος, καθώς είναι υπεύθυνες για την δραματική αύξηση των συγκεντρώσεων αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα. Η καύση ορυκτών καυσίμων, όπως ο άνθρακας, το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο, για την παραγωγή ενέργειας, τις μεταφορές και τις βιομηχανικές διαδικασίες, εκλύει τεράστιες ποσότητες διοξειδίου του άνθρακα (CO_2) στην ατμόσφαιρα. Το συγκεκριμένο αέριο αποτελεί τον κύριο υπεύθυνο για το φαινόμενο του θερμοκηπίου, καθώς παγιδεύει τη θερμότητα στην ατμόσφαιρα και οδηγεί σε άνοδο της θερμοκρασίας. Παράλληλα, η αποψίλωση των δασών, που καταστρέφει τους φυσικούς απορροφητήρες του διοξειδίου του άνθρακα, ενισχύει το πρόβλημα, ενώ η εντατική γεωργία και κτηνοτροφία αυξάνουν την παραγωγή μεθανίου (CH_4) και υποξειδίου του αζώτου (N_2O), δύο εξαιρετικά ισχυρών αερίων του θερμοκηπίου (Lynas et al.,, 2021).

Οι επιπτώσεις αυτών των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων δεν περιορίζονται μόνο στην αύξηση της θερμοκρασίας. Δημιουργούν έναν φαύλο κύκλο, όπου τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής ενισχύουν τις αιτίες της. Για παράδειγμα, η άνοδος της θερμοκρασίας επιταχύνει την τήξη των πολικών πάγων, μειώνοντας την αντανάκλαση της ηλιακής ακτινοβολίας και αυξάνοντας τη θέρμανση του πλανήτη. Επιπλέον, οι αλλαγές στα κλιματικά συστήματα προκαλούν πιο έντονα και συχνά ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως

καταιγίδες, πλημμύρες και ξηρασίες, επηρεάζοντας αρνητικά τα οικοσυστήματα και τις ανθρώπινες κοινότητες (Δούση, 2017).

Η κατανόηση της κλιματικής αλλαγής και των αιτίων της είναι απαραίτητη για τη διαμόρφωση στρατηγικών που θα περιορίσουν τις επιπτώσεις της και θα επιτρέψουν την προσαρμογή σε έναν κόσμο που αλλάζει με ραγδαίους ρυθμούς. Οι συνδυασμένες προσπάθειες σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο είναι κρίσιμες για την προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση ενός βιώσιμου μέλλοντος.

1.2 Ορισμός και εξέλιξη της έννοιας της ασφάλειας

Η έννοια της ασφάλειας αποτελεί μία από τις θεμελιώδεις αρχές που διατρέχουν τις κοινωνικές, πολιτικές και διεθνείς σχέσεις, εξελισσόμενη διαρκώς μέσα στον χρόνο για να αντικατοπτρίζει τις αλλαγές στο παγκόσμιο περιβάλλον και τις ανθρώπινες ανάγκες. Αρχικά, η ασφάλεια ταυτίστηκε με τη φυσική προστασία και την επιβίωση, αντανακλώντας τις βασικές ανάγκες του ανθρώπου απέναντι σε απειλές όπως η πείνα, οι φυσικές καταστροφές ή η βία. Σε επίπεδο κρατών, η ασφάλεια επικεντρώθηκε στη στρατιωτική ισχύ και την εδαφική ακεραιότητα, αποτελώντας τον πυρήνα των σχέσεων εξουσίας και ανταγωνισμού. Η κλασική θεώρηση της ασφάλειας υπήρξε στενά συνδεδεμένη με το ρεαλιστικό παράδειγμα στις διεθνείς σχέσεις, όπου το κράτος αντιμετωπίζεται ως η κυρίαρχη μονάδα και η ασφάλεια εστιάζεται κυρίως στην αποτροπή εξωτερικών απειλών μέσω στρατιωτικών μέσων (Baldwin, 2018).

Με την πάροδο του χρόνου, η έννοια της ασφάλειας διευρύνθηκε και έγινε πιο σύνθετη, καθώς οι παραδοσιακές προκλήσεις πλαισιώθηκαν από μη στρατιωτικές απειλές που ανέδειξαν την πολυπλοκότητα του σύγχρονου κόσμου. Οι κρίσεις που προκάλεσε η παγκοσμιοποίηση, όπως η οικονομική αστάθεια, η κλιματική αλλαγή, οι πανδημίες και η τρομοκρατία, κατέστησαν φανερό ότι η ασφάλεια δεν περιορίζεται πλέον στην άμυνα ενός κράτους από εξωτερικούς κινδύνους. Αντίθετα, η συζήτηση στράφηκε σε ζητήματα που επηρεάζουν ευρύτερα την ανθρώπινη ευημερία και την ακεραιότητα της διεθνούς κοινότητας. Έτσι, η έννοια της "ανθρώπινης ασφάλειας" αναδύθηκε ως ένα νέο πλαίσιο ανάλυσης, εστιάζοντας στην προστασία των ατόμων και όχι μόνο των κρατών. Στην προσέγγιση αυτή, η ασφάλεια συνδέεται με την πρόσβαση σε βασικά αγαθά, όπως η υγεία, η εκπαίδευση, η εργασία και το καθαρό περιβάλλον, ενσωματώνοντας κοινωνικές και ανθρωπιστικές παραμέτρους (Buzan, 1984).

Η ανάπτυξη αυτής της διευρυμένης προσέγγισης επηρεάστηκε επίσης από τη μετάβαση σε μια περισσότερο διασυνδεδεμένη παγκόσμια τάξη, όπου η ασφάλεια

αντιμετωπίζεται ως συλλογική ευθύνη. Ειδικότερα, οι περιβαλλοντικές προκλήσεις, όπως η υποβάθμιση των φυσικών πόρων, η ερημοποίηση και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ενέταξαν την ασφάλεια στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης και της διαχείρισης του πλανήτη. Οι νέες αυτές αντιλήψεις προωθήθηκαν μέσω διεθνών οργανισμών και θεσμών, οι οποίοι αναγνώρισαν τη σημασία της συνεργασίας για την αντιμετώπιση πολυεπίπεδων κινδύνων που ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα. Παράλληλα, η τεχνολογική πρόοδος και η εξάπλωση της πληροφορίας έθεσαν νέες προκλήσεις για την ασφάλεια, όπως οι κυβερνοεπιθέσεις και η παραβίαση της ιδιωτικότητας, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για επαγρύπνηση και ευελιξία σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο (Baylis, 2008).

Η εξέλιξη της ασφάλειας συνοδεύτηκε από έντονες θεωρητικές αντιπαραθέσεις, με ορισμένους μελετητές να υποστηρίζουν ότι η υπερβολική διεύρυνση της έννοιας αποδυναμώνει τη χρησιμότητά της. Από την άλλη, η ανάγκη για μια ολιστική κατανόηση των απειλών είναι πλέον απαραίτητη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών. Στο σύγχρονο περιβάλλον, η ασφάλεια πρέπει να θεωρείται ένα δυναμικό και διαρκώς μεταβαλλόμενο φαινόμενο που περιλαμβάνει την ισορροπία ανάμεσα στην ελευθερία, τη δικαιοσύνη και τη σταθερότητα (Buzan & Hansen, 2009).

Σε τελική ανάλυση, η ασφάλεια αντανακλά τόσο τις συλλογικές όσο και τις ατομικές μας ανησυχίες, διαμορφώνοντας το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναζητούμε προστασία, ευημερία και ανθεκτικότητα απέναντι στις προκλήσεις του μέλλοντος. Η διαρκής της αναδιαμόρφωση δείχνει ότι αποτελεί έναν ζωντανό όρο, ικανό να ενσωματώνει τις αξίες, τις προκλήσεις και τις δυνατότητες κάθε εποχής. Η εξέλιξή της δεν αποτελεί μόνο μία αντανάκλαση των απειλών, αλλά και της ανθρώπινης ικανότητας για συνεργασία και πρόοδο (Krause & Williams, 2002).

1.3 Σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ασφάλειας

Η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ασφάλειας είναι ένα σύνθετο και κρίσιμο ζήτημα που απασχολεί ολοένα και περισσότερο τις διεθνείς σχέσεις, τους οργανισμούς και τις κοινωνίες παγκοσμίως. Η κλιματική αλλαγή δεν είναι απλώς ένα περιβαλλοντικό φαινόμενο, αλλά μια πολυεπίπεδη πρόκληση που επηρεάζει την πολιτική, την οικονομία, τη βιωσιμότητα των πόρων και τη σταθερότητα των κοινωνιών, δημιουργώντας νέες μορφές κινδύνων για την ασφάλεια. Η σύνδεση αυτή βασίζεται στην αναγνώριση ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως οι ακραίες καιρικές συνθήκες, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η ερημοποίηση, δεν λειτουργούν ανεξάρτητα αλλά εντείνουν τις υπάρχουσες

απειλές, επιδεινώνοντας τις κοινωνικές, πολιτικές και γεωγραφικές ευπάθειες (Barnett, 2003).

Καταρχάς, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την ανθρώπινη ασφάλεια, καθώς θέτει σε κίνδυνο την πρόσβαση σε βασικά αγαθά, όπως το νερό, η τροφή και η κατοικία. Οι παρατεταμένες ξηρασίες, οι πλημμύρες και οι ακραίες θερμοκρασίες καταστρέφουν τις καλλιέργειες, αποσταθεροποιούν τα οικοσυστήματα και μειώνουν τη διαθεσιμότητα πόσιμου νερού. Αυτές οι επιπτώσεις όχι μόνο θέτουν σε κίνδυνο την επιβίωση εκατομμυρίων ανθρώπων, αλλά οδηγούν και σε μετακινήσεις πληθυσμών, γνωστές ως «κλιματική μετανάστευση». Οι κλιματικοί πρόσφυγες αυξάνονται, δημιουργώντας πιέσεις στις περιοχές υποδοχής, κάτι που μπορεί να προκαλέσει κοινωνικές εντάσεις, πολιτική αστάθεια και συγκρούσεις (Πασχαλίδου, 2021).

Παράλληλα, η κλιματική αλλαγή συμβάλλει στην ενίσχυση συγκρούσεων για τους φυσικούς πόρους. Σε περιοχές όπου οι πόροι είναι ήδη περιορισμένοι, όπως στη Μέση Ανατολή και την Αφρική, οι μεταβολές στο κλίμα εντείνουν τον ανταγωνισμό για το νερό, τη γη και την ενέργεια. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περιοχή του Σαχέλ, όπου η αυξανόμενη ερημοποίηση και η μειωμένη πρόσβαση σε νερό έχουν επιδεινώσει τις ένοπλες συγκρούσεις και την αστάθεια. Αυτές οι συνθήκες δεν επηρεάζουν μόνο τις τοπικές κοινωνίες, αλλά επεκτείνονται και στις γειτονικές χώρες, ενισχύοντας τη γεωπολιτική ένταση (Kloos et al., 2013).

Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή απειλεί τη στρατηγική ασφάλεια, καθώς αναδιαμορφώνει τις γεωπολιτικές ισορροπίες. Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας απειλεί στρατηγικές περιοχές και υποδομές, όπως τα λιμάνια και οι παράκτιες στρατιωτικές βάσεις, ενώ νέες θαλάσσιες διαδρομές που ανοίγουν λόγω του λιώσιμου των πάγων στην Αρκτική δημιουργούν γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς για τον έλεγχο των φυσικών πόρων της περιοχής. Η αυξανόμενη σημασία αυτών των ζητημάτων έχει οδηγήσει οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ και το ΝΑΤΟ, να εντάξουν την κλιματική αλλαγή στις στρατηγικές ασφάλειας και να προωθήσουν την περιβαλλοντική διπλωματία ως εργαλείο πρόληψης συγκρούσεων (Cassotta et al., 2016).

Ταυτόχρονα, η κλιματική αλλαγή επιβαρύνει τις κρατικές δομές, ιδιαίτερα σε ευάλωτα κράτη. Η αδυναμία αντιμετώπισης των επιπτώσεων του κλίματος μπορεί να οδηγήσει σε κατάρρευση θεσμών, αναζωπυρώνοντας τις εσωτερικές συγκρούσεις και ενισχύοντας φαινόμενα, όπως η τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα. Για παράδειγμα, τρομοκρατικές ομάδες εκμεταλλεύονται την αδυναμία των κρατών να ανταποκριθούν στις κλιματικές κρίσεις, ενισχύοντας τη στρατολόγηση και την επιρροή τους σε περιοχές όπου η κρατική παρουσία είναι ασθενής (Detraz, 2011).

Η αλληλεπίδραση κλιματικής αλλαγής και ασφάλειας δεν περιορίζεται μόνο σε αρνητικές επιπτώσεις, αλλά θέτει και νέες προκλήσεις για τη διεθνή συνεργασία. Τα ζητήματα αυτά αναγνωρίζονται ως κοινές απειλές που απαιτούν πολυμερείς προσεγγίσεις και συλλογικές στρατηγικές. Οργανισμοί όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ενσωματώσει την κλιματική ασφάλεια στις πολιτικές τους, χρηματοδοτώντας έργα για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κρατών και την πρόληψη συγκρούσεων που σχετίζονται με το κλίμα. Αντίστοιχα, το ΝΑΤΟ έχει αναγνωρίσει τον ρόλο της κλιματικής αλλαγής στην αλλαγή των στρατηγικών δεδομένων, ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική ανάλυση στον σχεδιασμό των επιχειρήσεών του (Porter & Vaklinova, 2021).

Συνοψίζοντας, η σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ασφάλειας αντικατοπτρίζει μια νέα παγκόσμια πραγματικότητα, όπου οι περιβαλλοντικές προκλήσεις δεν μπορούν να εξετάζονται ξεχωριστά από τις παραδοσιακές έννοιες της σταθερότητας και της ειρήνης. Η κατανόηση αυτής της σχέσης είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη προληπτικών στρατηγικών που θα επιτρέψουν στις κοινωνίες και τα κράτη να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ενισχύοντας τη συνεργασία και την ανθεκτικότητα απέναντι στις προκλήσεις του 21ου αιώνα

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η συζήτηση για την κλιματική αλλαγή έχει αποκτήσει κεντρική θέση στη διεθνή πολιτική ατζέντα, καθώς οι επιπτώσεις της εκτείνονται πέρα από το περιβάλλον, επηρεάζοντας την παγκόσμια ασφάλεια και σταθερότητα. Η βιβλιογραφία υπογραμμίζει ότι η κλιματική αλλαγή δεν είναι απλώς ένα περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά ένας καθοριστικός παράγοντας που εντείνει γεωπολιτικές εντάσεις, αυξάνει τις μεταναστευτικές ροές και απειλεί τη διαχείριση βασικών φυσικών πόρων. Η κατάσταση αυτή αναδεικνύει την επιτακτική ανάγκη για διεθνή συνεργασία και συντονισμένες παρεμβάσεις, προκειμένου να μετριαστούν οι επιπτώσεις της και να διασφαλιστεί η παγκόσμια σταθερότητα. Στο πλαίσιο αυτό, οι μελέτες των Bunn (2009) και Scott & Ku (2018) επισημαίνουν τον θεμελιώδη ρόλο των Ηνωμένων Εθνών στη διαμόρφωση ενός παγκόσμιου πλαισίου για την αντιμετώπιση

αυτών των προκλήσεων. Μέσα από τη Σύμβαση-Πλαίσιο για την Κλιματική Αλλαγή και τη Συμφωνία του Παρισιού, ο ΟΗΕ προωθεί τη συνεργασία μεταξύ των κρατών για τη μείωση των εκπομπών και την προσαρμογή στις κλιματικές επιπτώσεις, αναγνωρίζοντας παράλληλα τις άμεσες συνέπειες του φαινομένου στην παγκόσμια ασφάλεια.

Η γεωπολιτική διάσταση της κλιματικής αλλαγής αποτελεί ένα ακόμη κρίσιμο στοιχείο που διερευνάται στη σχετική βιβλιογραφία. Οι Halden (2007) και Scheffran (2020) αναλύουν πώς η κλιματική αλλαγή λειτουργεί ως επιταχυντής γεωπολιτικών εντάσεων, ιδίως σε περιοχές που ήδη αντιμετωπίζουν περιβαλλοντική ευπάθεια, όπως η Μεσόγειος. Η αύξηση της θερμοκρασίας, η λειψυδρία και η υποβάθμιση της γης εντείνουν τις κοινωνικές ανισότητες και οδηγούν σε επισιτιστική ανασφάλεια, αναγκάζοντας τους πληθυσμούς να μετακινηθούν. Η αύξηση των μεταναστευτικών ροών που προκαλείται από τις περιβαλλοντικές μεταβολές συνδέεται άμεσα με πολιτικές και κοινωνικές εντάσεις, δημιουργώντας επιπλέον πίεση στις ήδη υπάρχουσες γεωπολιτικές προκλήσεις. Όπως τονίζουν οι Coen, Kreienkamp και Pegram (2020), η κλιματική αλλαγή απαιτεί ένα πολυμερές σύστημα διακυβέρνησης, που να συνδυάζει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών και την αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων, για την πρόληψη συγκρούσεων και την ενίσχυση της παγκόσμιας σταθερότητας.

Η αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης ως ζήτημα ασφάλειας είναι επίσης κεντρική στρατηγική του ΝΑΤΟ, το οποίο έχει αναγνωρίσει την κλιματική αλλαγή ως έναν σημαντικό κίνδυνο. Οι Lippert (2019) και Rico (2022) αναλύουν τις πολιτικές του ΝΑΤΟ, οι οποίες περιλαμβάνουν την προσαρμογή στις νέες προκλήσεις και τη βελτίωση της ανθεκτικότητας των κρατών-μελών. Παράλληλα, το ΝΑΤΟ συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, αξιοποιώντας καινοτόμες τεχνολογίες για την πρόβλεψη και αντιμετώπιση των κλιματικών κινδύνων. Η στρατηγική αυτή ενισχύει τη δυνατότητα της Συμμαχίας να ανταποκριθεί στις σύνθετες γεωπολιτικές προκλήσεις που προκύπτουν από την κλιματική αλλαγή, όπως επισημαίνει και η Trombetta (2023), η οποία συνδέει τη διαχείριση κλιματικών κινδύνων με την ασφάλεια και τη βιωσιμότητα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει επίσης πρωταγωνιστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Οι Spence (2011) και Rayner et al. (2023) περιγράφουν τις πολιτικές της ΕΕ, όπως η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και οι δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών, οι οποίες εστιάζουν στη βιώσιμη ανάπτυξη και την προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές. Η ΕΕ συνδυάζει την εσωτερική προσαρμογή με την προώθηση διεθνών συνεργασιών, αναλαμβάνοντας ηγετικό ρόλο στη διαμόρφωση παγκόσμιων στόχων για την κλιματική ασφάλεια. Μέσω των δράσεών της, η ΕΕ επιδιώκει

να ενισχύσει την παγκόσμια διακυβέρνηση της κλιματικής αλλαγής, λειτουργώντας ως πρότυπο για άλλες περιφέρειες.

Ταυτόχρονα, οι Campbell et al. (2007) και Mumtaz (2021) ενισχύουν τη συζήτηση για την ανάγκη επαναπροσδιορισμού της διακυβέρνησης και της στρατηγικής ασφάλειας σε ένα κόσμο που επηρεάζεται βαθιά από την κλιματική αλλαγή. Οι αναλύσεις τους καταδεικνύουν ότι η πολυπλοκότητα του φαινομένου απαιτεί νέες προσεγγίσεις που να συνδυάζουν την περιβαλλοντική βιωσιμότητα με την παγκόσμια ασφάλεια.

Συνολικά, η υπάρχουσα βιβλιογραφία αναδεικνύει την ανάγκη ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας. Οι πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχουν πολύτιμες κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση αυτής της παγκόσμιας πρόκλησης. Ωστόσο, απαιτείται περαιτέρω συντονισμός και εμβάθυνση των δράσεων, ώστε να διασφαλιστεί μια πιο αποτελεσματική και ανθεκτική διεθνής αντίδραση απέναντι στις πολύπλευρες συνέπειες της κλιματικής κρίσης.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας με τίτλο «Η κλιματική αλλαγή ως ζήτημα διεθνούς ασφάλειας: πολιτικές και στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ» βασίστηκε σε μια συστηματική και τεκμηριωμένη προσέγγιση, με στόχο την ολοκληρωμένη ανάλυση της κλιματικής αλλαγής ως φαινομένου με σύνθετες γεωπολιτικές, κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις. Η φύση του θέματος απαίτησε τη χρήση πολλαπλών μεθοδολογικών εργαλείων και την αξιοποίηση αξιόπιστων πηγών, προκειμένου να διερευνηθούν σε βάθος οι πολιτικές και οι στρατηγικές των τριών βασικών διεθνών οργανισμών.

Η πρώτη φάση της μεθοδολογίας περιελάμβανε εκτενή βιβλιογραφική επισκόπηση, η οποία αποτέλεσε τη θεωρητική βάση της μελέτης. Η επισκόπηση επικεντρώθηκε σε ακαδημαϊκά άρθρα, μονογραφίες, επίσημες εκθέσεις διεθνών οργανισμών και θεσμικά έγγραφα που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και τη διεθνή ασφάλεια. Οι πηγές

επιλέχθηκαν βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων, όπως η σχετικότητα, η εγκυρότητα και η επικαιρότητα, ενώ δόθηκε έμφαση στη χρήση πρόσφατων δεδομένων και ερευνών για την αποτύπωση των πιο σύγχρονων εξελίξεων. Ιδιαίτερη σημασία αποδόθηκε σε πηγές που αναλύουν τη δράση και τις στρατηγικές των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να διασφαλιστεί η πληρότητα της έρευνας (Ζαφειρόπουλος, 2015).

Στη συνέχεια, η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ποιοτικής μεθοδολογικής προσέγγισης, με έμφαση στη συστηματική μελέτη θεσμικών εγγράφων, διεθνών συμφωνιών και επίσημων δηλώσεων. Τα κυριότερα κείμενα που μελετήθηκαν περιλαμβάνουν τη Συμφωνία του Παρισιού, τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs), τα στρατηγικά δόγματα του ΝΑΤΟ, και τις πολιτικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Η ανάλυση αυτών των εγγράφων επέτρεψε την ανάδειξη βασικών πολιτικών, θεσμικών προτεραιοτήτων και στρατηγικών κατευθύνσεων που καθοδηγούν τη δράση των τριών οργανισμών (Creswell & Creswell, 2019).

Η ερμηνεία των δεδομένων έγινε μέσω της μεθόδου θεματικής ανάλυσης, η οποία παρείχε τη δυνατότητα να διακριθούν και να κατηγοριοποιηθούν βασικά θέματα, όπως η γεωπολιτική σταθερότητα, η ενεργειακή ασφάλεια, η διαχείριση φυσικών πόρων και η μετανάστευση που προκαλείται από την κλιματική αλλαγή. Η θεματική ανάλυση διευκόλυνε τη συστηματική σύγκριση των πολιτικών και στρατηγικών των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αναδεικνύοντας ομοιότητες και αποκλίσεις στις προσεγγίσεις τους (Τσιώλης, 2018).

Τα ευρήματα της ανάλυσης παρουσιάστηκαν σε ένα συνεκτικό πλαίσιο, όπου εξετάστηκαν οι δυνατότητες, οι προοπτικές, αλλά και οι περιορισμοί των δράσεων των τριών οργανισμών. Η μεθοδολογία διασφάλισε την αντικειμενικότητα και την πληρότητα της έρευνας, προσφέροντας μια εμπεριστατωμένη εικόνα για τη σύνδεση της κλιματικής αλλαγής με τη διεθνή ασφάλεια. Μέσα από αυτή τη συστηματική προσέγγιση, αναδείχθηκε η σημασία της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που απορρέουν από την κλιματική αλλαγή, υπογραμμίζοντας τον κρίσιμο ρόλο των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

ΜΕΡΟΣ Α: Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

4. ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΕΠΙΒΙΩΣΗ

4.1 Το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής

Η κλιματική αλλαγή έχει εξελιχθεί σε ένα από τα πιο κρίσιμα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα, επηρεάζοντας το φυσικό περιβάλλον, τις ανθρώπινες κοινωνίες και τις παγκόσμιες οικονομίες. Ως φαινόμενο, χαρακτηρίζεται από μακροχρόνιες μεταβολές στις κλιματικές συνθήκες, οι οποίες επιταχύνονται σημαντικά από ανθρωπογενείς δραστηριότητες. Βασικοί παράγοντες που την τροφοδοτούν είναι οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, όπως το διοξείδιο του άνθρακα (CO_2) από την καύση ορυκτών καυσίμων, το μεθάνιο (CH_4) από γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες,

καθώς και το υποξείδιο του αζώτου (N_2O) από βιομηχανικές διεργασίες. Παράλληλα, φαινόμενα όπως η αποψίλωση δασών και η υποβάθμιση οικοσυστημάτων έχουν μειώσει την ικανότητα του πλανήτη να απορροφά το διοξείδιο του άνθρακα, επιδεινώνοντας την κατάσταση (Trombetta, 2023).

Η υπερθέρμανση του πλανήτη είναι μια από τις πιο εμφανείς συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, καθώς οι μέσες θερμοκρασίες της ατμόσφαιρας και των ωκεανών έχουν αυξηθεί ραγδαία τις τελευταίες δεκαετίες. Σύμφωνα με τη Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC), η μέση παγκόσμια θερμοκρασία έχει ήδη αυξηθεί κατά περίπου 1,1°C σε σύγκριση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, με σοβαρές επιπτώσεις. Η τήξη των πάγων στους πόλους, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως καύσωνες, πλημμύρες και τροπικές καταιγίδες, είναι πλέον συχνότερα και πιο έντονα. Αυτές οι αλλαγές όχι μόνο επηρεάζουν άμεσα το φυσικό περιβάλλον, αλλά έχουν και σοβαρές επιπτώσεις στις ανθρώπινες κοινωνίες, ιδιαίτερα σε περιοχές που είναι ευάλωτες στις κλιματικές μεταβολές (Campbell et al., 2007).

Η κοινωνική διάσταση της κλιματικής αλλαγής είναι εξίσου ανησυχητική. Οι αλλαγές στα καιρικά μοτίβα και οι φυσικές καταστροφές οδηγούν σε καταστροφή καλλιεργειών, απώλεια εισοδημάτων και υποβάθμιση της επισιτιστικής ασφάλειας. Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή αποτελεί καταλύτη για μεταναστευτικές ροές, καθώς εκατομμύρια άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους λόγω της διάβρωσης ακτών, της ερημοποίησης και της έλλειψης πρόσβασης σε καθαρό νερό. Οι λεγόμενοι «κλιματικοί πρόσφυγες» αυξάνονται διαρκώς, δημιουργώντας νέες προκλήσεις για τις κυβερνήσεις και τους διεθνείς οργανισμούς (Mumtaz, 2021).

Οι οικονομικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής είναι επίσης βαθιές. Οι φυσικές καταστροφές προκαλούν τεράστιες ζημιές σε υποδομές, αυξάνοντας το κόστος για την αποκατάσταση και την προσαρμογή. Παράλληλα, το ενεργειακό μοντέλο που βασίζεται στα ορυκτά καύσιμα γίνεται ολοένα και πιο ακριβό, ενώ η μετάβαση σε καθαρές μορφές ενέργειας απαιτεί μεγάλες επενδύσεις. Ωστόσο, η μετάβαση αυτή θεωρείται απαραίτητη, όχι μόνο για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αλλά και για την ενίσχυση της οικονομικής βιωσιμότητας μακροπρόθεσμα (Westphal & Thwaites, 2016).

Η διεθνής κοινότητα έχει αναγνωρίσει την κρισιμότητα του φαινομένου, με τη Συμφωνία του Παρισιού το 2015 να αποτελεί τομή στις παγκόσμιες προσπάθειες για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Ο στόχος περιορισμού της αύξησης της θερμοκρασίας κάτω από τους 2°C, και κατά προτίμηση στον 1,5°C, είναι φιλόδοξος αλλά απαραίτητος. Παράλληλα, τα Ηνωμένα Έθνη, η Ευρωπαϊκή Ένωση και διάφοροι άλλοι οργανισμοί ενισχύουν τις πολιτικές προσαρμογής και μετριασμού των επιπτώσεων,

εστιάζοντας στην ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την προώθηση της κυκλικής οικονομίας και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κοινωνιών (Coen et al., 2020).

Παρά τις προσπάθειες, το φαινόμενο συνεχίζει να εξελίσσεται, με τις παγκόσμιες εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου να παραμένουν υψηλές. Η κλιματική αλλαγή δεν είναι μόνο ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα, αλλά και ζήτημα διεθνούς συνεργασίας, κοινωνικής δικαιοσύνης και οικονομικής αναδιάρθρωσης. Απαιτείται μια συντονισμένη και πολυεπίπεδη προσέγγιση για να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες τόσο των ανεπτυγμένων όσο και των αναπτυσσόμενων χωρών. Ο χρόνος για δράση είναι περιορισμένος, και οι αποφάσεις που λαμβάνονται σήμερα θα καθορίσουν το μέλλον του πλανήτη και των επόμενων γενεών (Δούση, 2017).

4.2 Η κλιματική αλλαγή ως απειλή για την υγεία και την ευημερία των πληθυσμών

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες απειλές για την υγεία και την ευημερία των πληθυσμών σε παγκόσμιο επίπεδο, επηρεάζοντας άμεσα και έμμεσα την ανθρώπινη ζωή. Οι αυξανόμενες θερμοκρασίες, οι μεταβολές στα πρότυπα βροχοπτώσεων, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η ενίσχυση ακραίων καιρικών φαινομένων δημιουργούν ένα επικίνδυνο πλαίσιο για την υγεία και τη σταθερότητα των κοινωνιών. Αυτές οι αλλαγές επιδεινώνουν τις υφιστάμενες ανισότητες, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις ευάλωτες ομάδες, όπως οι ηλικιωμένοι, τα παιδιά, οι άνθρωποι με χαμηλό εισόδημα και όσοι ζουν σε περιοχές με περιορισμένους πόρους (Leal Filho et al., 2016).

Η άνοδος της θερμοκρασίας αυξάνει τη συχνότητα και την ένταση καυσώνων, γεγονός που σχετίζεται με αύξηση της θνησιμότητας και των νοσημάτων που προκαλούνται από τη ζέστη, όπως η θερμοπληξία και οι καρδιοαναπνευστικές παθήσεις. Παράλληλα, οι μεταβολές στο κλίμα επηρεάζουν τη διασπορά μεταδιδόμενων νοσημάτων, όπως η ελονοσία, ο δάγκειος πυρετός και ο ιός του Δυτικού Νείλου, τα οποία μεταδίδονται από έντομα που ευνοούνται από τις αυξημένες θερμοκρασίες και την υγρασία. Η εμφάνιση αυτών των νοσημάτων σε περιοχές όπου προηγουμένως δεν υπήρχαν προκαλεί νέα δημόσια υγειονομικά προβλήματα και απαιτεί προσαρμογή των συστημάτων υγείας (Leal Filho et al., 2016).

Η διατροφική ανασφάλεια είναι μια άλλη σοβαρή συνέπεια της κλιματικής αλλαγής. Οι μεταβολές στα πρότυπα βροχοπτώσεων και οι παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας επηρεάζουν την αγροτική παραγωγή, οδηγώντας σε μειωμένες αποδόσεις καλλιεργειών και αυξήσεις στις τιμές των τροφίμων. Αυτό πλήττει ιδιαίτερα τις φτωχές κοινότητες,

αυξάνοντας τα ποσοστά υποσιτισμού και τις σχετιζόμενες με αυτό ασθένειες, όπως η αναιμία και η καθυστέρηση ανάπτυξης στα παιδιά. Επιπλέον, οι φυσικές καταστροφές, όπως οι τυφώνες, οι πλημμύρες και οι πυρκαγιές, καταστρέφουν τις καλλιέργειες, τα σπίτια και τις υποδομές, υπονομεύοντας την ευημερία και δημιουργώντας προσφυγικές κρίσεις (Παπασχαλίδου, 2021).

Η ψυχική υγεία επίσης επηρεάζεται σημαντικά από την κλιματική αλλαγή. Οι καταστροφές που προκαλούνται από ακραία καιρικά φαινόμενα οδηγούν σε τραυματικές εμπειρίες, απώλειες και στρες, συμβάλλοντας στην αύξηση των περιπτώσεων κατάθλιψης, άγχους και μετατραυματικού στρες. Οι κοινότητες που αναγκάζονται να μετακινηθούν λόγω πλημμυρών ή ερημοποίησης αντιμετωπίζουν πρόσθετες δυσκολίες προσαρμογής, απώλεια ταυτότητας και κοινωνική απομόνωση (Leal Filho et al., 2016).

Επιπρόσθετα, η κλιματική αλλαγή επιδεινώνει τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες. Οι φτωχότερες χώρες και κοινότητες έχουν λιγότερους πόρους για να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις που θέτει η αλλαγή του κλίματος, ενώ παράλληλα επηρεάζονται περισσότερο από τις αρνητικές συνέπειες. Η έλλειψη επαρκούς πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη, καθαρό νερό και επαρκείς κατοικίες καθιστά τους πληθυσμούς αυτούς ιδιαίτερα ευάλωτους στις κλιματικές κρίσεις (Παπασχαλίδου, 2021).

Εν κατακλείδι, η κλιματική αλλαγή απαιτεί διεθνή συνεργασία και στρατηγικές αντιμετώπισης που να επικεντρώνονται τόσο στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου όσο και στην προσαρμογή στις νέες συνθήκες. Επενδύσεις σε ανθεκτικά συστήματα υγείας, βιώσιμες αγροτικές πρακτικές και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας είναι απαραίτητες για την προστασία της υγείας και της ευημερίας των πληθυσμών. Ωστόσο, εξίσου σημαντική είναι η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης, ώστε να αναγνωριστούν οι κίνδυνοι της κλιματικής αλλαγής και να ενθαρρυνθούν οι πολίτες και οι κοινότητες να συμμετέχουν ενεργά στην προσπάθεια περιορισμού των επιπτώσεων. Η προστασία της ανθρώπινης ζωής και της ευημερίας σε ένα μεταβαλλόμενο κλιματικό περιβάλλον αποτελεί μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις του 21ου αιώνα και απαιτεί άμεση δράση και δέσμευση από όλους.

4.3 Επισιτιστική κρίση και διαχείριση πόρων

Η επισιτιστική κρίση αποτελεί μια από τις σοβαρότερες προκλήσεις της εποχής μας, επηρεάζοντας την ασφάλεια και την ευημερία εκατομμυρίων ανθρώπων. Η κλιματική αλλαγή συνιστά ίσως την βασικότερη αιτία της επισιτιστικής κρίσης, διαταράσσοντας τα παγκόσμια συστήματα παραγωγής τροφίμων και την ορθολογική διαχείριση των φυσικών

πόρων. Οι αυξανόμενες θερμοκρασίες, οι μεταβολές στα πρότυπα βροχοπτώσεων, τα ακραία καιρικά φαινόμενα, καθώς και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας επηρεάζουν αρνητικά τη γεωργική παραγωγή και την πρόσβαση σε τρόφιμα. Οι περιοχές που εξαρτώνται από τη γεωργία για την επιβίωσή τους είναι ιδιαίτερα ευάλωτες, καθώς οι παραδοσιακές μέθοδοι καλλιέργειας αδυνατούν να προσαρμοστούν γρήγορα στις νέες συνθήκες (Παπανικολάου, 2023).

Η αύξηση της θερμοκρασίας έχει άμεσες συνέπειες στις γεωργικές αποδόσεις, καθώς πολλά από τα βασικά τρόφιμα, όπως το σιτάρι, το καλαμπόκι και το ρύζι, επηρεάζονται αρνητικά όταν οι θερμοκρασίες ξεπερνούν τα όρια αντοχής των καλλιεργειών. Παράλληλα, οι ξηρασίες έχουν γίνει πιο συχνές και έντονες, καταστρέφοντας καλλιέργειες και μειώνοντας τη διαθεσιμότητα γλυκού νερού για άρδευση. Από την άλλη πλευρά, οι πλημμύρες, που επίσης ενισχύονται λόγω της κλιματικής αλλαγής, διαβρώνουν τη γονιμότητα του εδάφους και καταστρέφουν τη γεωργική υποδομή. Αυτές οι συνθήκες μειώνουν την παραγωγή τροφίμων σε παγκόσμιο επίπεδο, προκαλώντας ελλείψεις και αυξήσεις στις τιμές, με τις φτωχότερες κοινωνίες να πλήττονται περισσότερο (Παπανικολάου, 2023).

Η διαχείριση των φυσικών πόρων παίζει καθοριστικό ρόλο στην αντιμετώπιση της επισιτιστικής κρίσης, αλλά η κλιματική αλλαγή περιπλέκει τις ήδη υπάρχουσες προκλήσεις. Οι υδάτινοι πόροι, που είναι απαραίτητοι για τη γεωργία, επηρεάζονται άμεσα από τις αλλαγές στο κλίμα. Οι περιοχές που αντιμετωπίζουν ξηρασία έρχονται αντιμέτωπες με την εξάντληση των αποθεμάτων γλυκού νερού, ενώ οι πλημμύρες και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας ρυπαίνουν τα υδάτινα οικοσυστήματα με αλάτι, καθιστώντας τα ακατάλληλα για καλλιέργειες. Επιπλέον, η υπερβολική εξάντληση των φυσικών πόρων, όπως το έδαφος, το νερό και τα δάση, ενισχύεται από την ανάγκη για αυξημένη παραγωγή τροφίμων, δημιουργώντας έναν φαύλο κύκλο υποβάθμισης του περιβάλλοντος και μείωσης της παραγωγικής ικανότητας (Trombetta, 2023).

Η κλιματική αλλαγή έχει επίσης επιπτώσεις στη βιοποικιλότητα, η οποία είναι απαραίτητη για τη διατήρηση ανθεκτικών αγροοικοσυστημάτων. Η απώλεια εντόμων επικονιαστών, όπως οι μέλισσες, εξαιτίας των αυξημένων θερμοκρασιών και της χρήσης φυτοφαρμάκων, μειώνει την αποδοτικότητα των καλλιεργειών. Επιπλέον, η αλλαγή στη γεωγραφική εξάπλωση παρασίτων και ασθενειών απειλεί τις γεωργικές αποδόσεις, απαιτώντας νέες στρατηγικές προστασίας που συχνά είναι ακριβές ή μη βιώσιμες για τις φτωχότερες περιοχές (Skendžić et al., 2021).

Η ορθολογική διαχείριση των πόρων σε ένα περιβάλλον που αλλάζει γρήγορα λόγω του κλίματος απαιτεί καινοτόμες λύσεις. Βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, όπως η

αμειψισπορά, η αγροδασοπονία και η χρήση καλλιεργειών ανθεκτικών στην ξηρασία, μπορούν να βοηθήσουν στη διατήρηση της παραγωγικότητας και στη μείωση της επιβάρυνσης στους φυσικούς πόρους. Παράλληλα, η ενίσχυση της αποδοτικής χρήσης του νερού μέσω προηγμένων τεχνολογιών άρδευσης, όπως τα συστήματα στάγδην, μπορεί να συμβάλει στην εξοικονόμηση αυτού του πολύτιμου πόρου (Lawler, 2009).

Η προσαρμογή της γεωργίας στις κλιματικές συνθήκες αποτελεί βασικό στοιχείο για τη μείωση της επισιτιστικής κρίσης, αλλά απαιτεί σημαντικές επενδύσεις, εκπαίδευση και συνεργασία. Η ανάπτυξη τοπικών και διεθνών στρατηγικών για την προσαρμογή της γεωργίας και την προστασία των φυσικών πόρων είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι το παγκόσμιο σύστημα τροφίμων θα παραμείνει ανθεκτικό σε ένα περιβάλλον που αλλάζει συνεχώς (Παπανικολάου, 2023).

5. Η ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΣΤΑΘΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΓΚΗ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

5.1 Κλιματική αλλαγή και γεωπολιτικές εντάσεις

Η κλιματική αλλαγή, πέρα από τις καταστροφικές επιπτώσεις που έχει στο φυσικό περιβάλλον, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επιδεινώνουν τις γεωπολιτικές εντάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι μεταβολές του κλίματος έχουν αρχίσει να διαταράσσουν τις ισορροπίες μεταξύ των κρατών, επηρεάζοντας άμεσα τη διαθεσιμότητα φυσικών πόρων, την ασφάλεια τροφίμων και νερού, τις μεταναστευτικές ροές και τις οικονομικές σχέσεις. Η αύξηση της θερμοκρασίας, οι παρατεταμένες ξηρασίες, οι πλημμύρες, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και τα ακραία καιρικά φαινόμενα προκαλούν εντάσεις τόσο εντός των χωρών όσο και στις μεταξύ τους σχέσεις, υπονομεύοντας τη σταθερότητα και την ειρήνη (Scheffran, 2020).

Η διαχείριση των υδάτινων πόρων αποτελεί έναν από τους βασικότερους τομείς όπου η κλιματική αλλαγή ενισχύει τις γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις. Η μείωση της διαθεσιμότητας γλυκού νερού λόγω παρατεταμένων ξηρασιών και λειψυδρίας έχει οδηγήσει σε συγκρούσεις σε περιοχές όπου το νερό είναι ήδη περιορισμένο. Ποτάμια και υδάτινοι

πόροι που διασχίζουν τα σύνορα πολλών χωρών, όπως ο Νείλος στην Αφρική ή οι ποταμοί Ινδός και Γάγγης στην Ασία, γίνονται πεδία αντιπαραθέσεων, καθώς οι χώρες ανταγωνίζονται για τη διαχείριση και την εκμετάλλευση αυτών των κρίσιμων πόρων. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαμάχη μεταξύ Αιγύπτου, Σουδάν και Αιθιοπίας για το φράγμα Grand Ethiopian Renaissance Dam, όπου οι ανησυχίες για τη μείωση της ροής του Νείλου, που αποτελεί ζωτική πηγή νερού για την Αίγυπτο, έχουν κλιμακώσει την ένταση στην περιοχή (Halden, 2007).

Παράλληλα, η κλιματική αλλαγή συμβάλλει στην επισιτιστική κρίση, επιδεινώνοντας τις ήδη υπάρχουσες γεωπολιτικές ανισότητες. Οι μεταβολές στις θερμοκρασίες και στα πρότυπα βροχοπτώσεων επηρεάζουν αρνητικά την αγροτική παραγωγή, ιδιαίτερα στις φτωχότερες περιοχές που εξαρτώνται από τη γεωργία για τη διατροφή τους. Η πείνα και ο υποσιτισμός που προκύπτουν από την απώλεια σοδειών και την άνοδο των τιμών των τροφίμων οδηγούν σε εσωτερικές αναταραχές και σε μαζικές μεταναστευτικές ροές. Οι μετακινήσεις πληθυσμών, ειδικά από περιοχές της Αφρικής και της Μέσης Ανατολής προς την Ευρώπη, προκαλούν πολιτικές και κοινωνικές εντάσεις τόσο στις χώρες προέλευσης όσο και στις χώρες υποδοχής. Αυτές οι ροές πληθυσμών συνδέονται συχνά με τον όρο «κλιματικοί πρόσφυγες», που περιγράφει ανθρώπους που εγκαταλείπουν τις εστίες τους λόγω περιβαλλοντικών καταστροφών ή αδυναμίας επιβίωσης (Piguet et al., 2011).

Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή έχει οδηγήσει σε εντάσεις γύρω από τον έλεγχο των ενεργειακών πόρων, ιδιαίτερα στις περιοχές όπου το λιώσιμο των πάγων αποκαλύπτει νέες δυνατότητες εκμετάλλευσης. Η Αρκτική αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, καθώς η υποχώρηση των θαλάσσιων πάγων λόγω της αύξησης της θερμοκρασίας έχει καταστήσει διαθέσιμα κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και νέες ναυτιλιακές διαδρομές. Οι χώρες που περιβάλλουν την Αρκτική, όπως η Ρωσία, οι Ηνωμένες Πολιτείες, ο Καναδάς και η Νορβηγία, ανταγωνίζονται για την κυριαρχία και την εκμετάλλευση αυτών των πηγών, αυξάνοντας τον κίνδυνο γεωπολιτικών συγκρούσεων στην περιοχή. Το ζήτημα της Αρκτικής αναδεικνύει τη σύνδεση της κλιματικής αλλαγής με την ασφάλεια, καθώς η εντατικοποίηση της εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων έρχεται σε σύγκρουση με τις περιβαλλοντικές ανησυχίες και τα στρατηγικά συμφέροντα (Bošnjaković, 2012).

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ασφάλεια δεν περιορίζονται μόνο στους φυσικούς πόρους, αλλά επεκτείνονται και στη γενικότερη γεωπολιτική δυναμική. Οι χώρες που πλήττονται περισσότερο από τις κλιματικές μεταβολές συχνά στερούνται των πόρων και των υποδομών για να προσαρμοστούν αποτελεσματικά, με αποτέλεσμα να εξαρτώνται από τη διεθνή βοήθεια. Αυτό δημιουργεί νέες εξαρτήσεις και ανισότητες, ενώ ενισχύει τις

γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις, καθώς ισχυρότερα κράτη ή συμμαχίες χρησιμοποιούν την οικονομική και τεχνολογική τους υπεροχή για να επηρεάσουν πολιτικά τις ευάλωτες χώρες (Κωνσταντινίδης, 2023).

Επιπρόσθετα, η κλιματική αλλαγή έχει καταστήσει σαφές ότι η διαχείριση των φυσικών καταστροφών, όπως οι τυφώνες, οι πυρκαγιές και οι πλημμύρες, απαιτεί διεθνή συνεργασία. Ωστόσο, η άνιση κατανομή ευθυνών και πόρων μεταξύ των χωρών έχει προκαλέσει εντάσεις, ιδιαίτερα μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων κρατών. Τα ανεπτυγμένα κράτη, που ιστορικά έχουν συμβάλει περισσότερο στις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου, συχνά διστάζουν να αναλάβουν το κόστος της προσαρμογής και της μετριασμού των επιπτώσεων για τις πιο ευάλωτες χώρες. Αυτή η έλλειψη συνεννόησης υπονομεύει την παγκόσμια συνεργασία και αυξάνει την πιθανότητα εντάσεων σε διεθνές επίπεδο (Halden, 2007).

Η κλιματική αλλαγή λειτουργεί επίσης ως πολλαπλασιαστής απειλών, δηλαδή ενισχύει τις υφιστάμενες πηγές συγκρούσεων και αποσταθεροποιεί περιοχές που βρίσκονται ήδη σε κρίση. Χώρες με αδύναμους θεσμούς και έντονη εξάρτηση από φυσικούς πόρους είναι ιδιαίτερα ευάλωτες, καθώς οι κλιματικές πιέσεις επιδεινώνουν τις εσωτερικές ανισότητες και προκαλούν κοινωνική αναταραχή. Σε αυτές τις περιπτώσεις, η αποτυχία στη διαχείριση των κλιματικών προκλήσεων μπορεί να οδηγήσει σε ένοπλες συγκρούσεις, ανατροπές κυβερνήσεων και γενικευμένη αστάθεια (Bošnjaković, 2012).

Συνοψίζοντας, η κλιματική αλλαγή δεν αποτελεί απλώς ένα περιβαλλοντικό ζήτημα, αλλά έναν σύνθετο γεωπολιτικό παράγοντα που ενισχύει τις εντάσεις μεταξύ κρατών και περιοχών. Οι συνέπειες της μεταβολής του κλίματος στη διαχείριση των φυσικών πόρων, στις μεταναστευτικές ροές και στις ενεργειακές ισορροπίες αναδεικνύουν την ανάγκη για συντονισμένες διεθνείς δράσεις που θα αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή ως ζήτημα ασφάλειας. Η κατανόηση της σύνδεσης αυτής είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση πολιτικών που θα διασφαλίζουν τη σταθερότητα και την ειρήνη σε έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία.

5.2 Κλιματική αλλαγή και μεταναστευτικές ροές

Η κλιματική αλλαγή αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους παράγοντες που επηρεάζουν τις μεταναστευτικές ροές σε παγκόσμιο επίπεδο, με τις περιβαλλοντικές πιέσεις να αναγκάζουν ολοένα και περισσότερους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Οι ακραίες καιρικές συνθήκες, οι παρατεταμένες ξηρασίες, οι πλημμύρες, η ερημοποίηση, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η υποβάθμιση των φυσικών πόρων υπονομεύουν τη

δυνατότητα των ανθρώπων να επιβιώσουν στις περιοχές όπου ζουν, δημιουργώντας έναν νέο τύπο μεταναστών: τους κλιματικούς πρόσφυγες. Παρόλο που ο όρος δεν έχει ακόμα θεσμοθετηθεί νομικά, οι εκτοπισμοί που οφείλονται στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής αποτελούν ήδη μια αυξανόμενη πραγματικότητα που αναδιαμορφώνει τις παγκόσμιες μεταναστευτικές ροές (Warner et al., 2010).

Οι ακραίες καιρικές συνθήκες και οι φυσικές καταστροφές, όπως τυφώνες, πλημμύρες και πυρκαγιές, προκαλούν άμεσο και μαζικό εκτοπισμό πληθυσμών. Σε περιοχές όπως η Νότια Ασία, η Καραϊβική και ο Ειρηνικός, φαινόμενα όπως οι τυφώνες και οι κυκλώνες καταστρέφουν ολόκληρες κοινότητες, αναγκάζοντας τους κατοίκους να μετακινηθούν προσωρινά ή και μόνιμα. Οι πλημμύρες, που γίνονται συχνότερες και εντονότερες λόγω της κλιματικής αλλαγής, καταστρέφουν αγροτικές εκτάσεις και υποδομές, αφήνοντας χιλιάδες ανθρώπους χωρίς τα μέσα επιβίωσης. Παράλληλα, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας απειλεί να καταστήσει μη κατοικήσιμες παράκτιες περιοχές και νησιωτικά κράτη. Το Μπαγκλαντές, για παράδειγμα, ήδη αντιμετωπίζει εκτεταμένες απώλειες εδαφών λόγω της διείσδυσης του αλμυρού νερού, ενώ χώρες όπως οι Μαλδίβες ενδέχεται να εξαφανιστούν εντελώς, αναγκάζοντας εκατομμύρια ανθρώπους να αναζητήσουν καταφύγιο αλλού (Brzoska & Fröhlich, 2016).

Η ερημοποίηση και η υποβάθμιση των φυσικών πόρων αποτελούν έναν ακόμα σημαντικό παράγοντα που συνδέει την κλιματική αλλαγή με τη μετανάστευση. Σε περιοχές όπως η Υποσαχάρια Αφρική και η Μέση Ανατολή, η προοδευτική απώλεια γόνιμων εδαφών και η λειψυδρία καθιστούν τη γεωργία μη βιώσιμη, μειώνοντας τη διαθεσιμότητα τροφής και νερού. Οι αγρότες και οι κτηνοτρόφοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, οδηγώντας σε μεταναστευτικές ροές από αγροτικές περιοχές προς πόλεις ή άλλες χώρες. Αυτή η "περιβαλλοντική μετανάστευση" συχνά ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες και δημιουργεί συγκρούσεις για τους πόρους στις περιοχές υποδοχής (Brzoska & Fröhlich, 2016).

Οι μεταναστευτικές ροές που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή δεν περιορίζονται μόνο σε εσωτερικές μετακινήσεις εντός των συνόρων των κρατών. Σε πολλές περιπτώσεις, οι άνθρωποι αναγκάζονται να διασχίσουν διεθνή σύνορα, αναζητώντας καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Αυτές οι διεθνείς ροές δημιουργούν νέες γεωπολιτικές προκλήσεις, καθώς οι χώρες υποδοχής συχνά δεν έχουν τους πόρους ή την πολιτική βούληση να αντιμετωπίσουν τις αυξημένες ανάγκες των μεταναστών. Η κλιματική αλλαγή ενισχύει τις ήδη υπάρχουσες εντάσεις μεταξύ κρατών και κοινωνιών, ιδίως όταν συνδυάζεται με οικονομικές και κοινωνικές κρίσεις (Warner et al., 2010).

Η κλιματική αλλαγή λειτουργεί και ως πολλαπλασιαστής απειλών, ενισχύοντας τις υπάρχουσες αιτίες μετανάστευσης, όπως οι συγκρούσεις και η φτώχεια. Σε περιοχές όπως η Σαχέλ, η υποβάθμιση των φυσικών πόρων λόγω κλιματικής αλλαγής συμβάλλει στην ένταση των εθνοτικών και θρησκευτικών συγκρούσεων, καθώς κοινότητες ανταγωνίζονται για την πρόσβαση σε περιορισμένους πόρους, όπως το νερό και η βλάστηση. Οι συγκρούσεις αυτές προκαλούν περαιτέρω μεταναστευτικές ροές, διευρύνοντας τον φαύλο κύκλο αποσταθεροποίησης και εκτοπισμού (Warner et al., 2010).

Η αντιμετώπιση των μεταναστευτικών ροών που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή απαιτεί στρατηγικές που εστιάζουν στην πρόληψη και την προσαρμογή. Η επένδυση σε βιώσιμες γεωργικές πρακτικές, η αποκατάσταση των υποβαθμισμένων οικοσυστημάτων και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων στις περιβαλλοντικές καταστροφές μπορούν να μειώσουν την ανάγκη των ανθρώπων να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Επιπλέον, η βελτίωση των υποδομών για την προστασία από τις πλημμύρες και η δημιουργία προγραμμάτων διαχείρισης των υδάτινων πόρων είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της σταθερότητας σε περιοχές που πλήττονται από την κλιματική αλλαγή (Warner et al., 2010).

Παράλληλα, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη ενός διεθνούς νομικού πλαισίου που θα προστατεύει τα δικαιώματα των κλιματικών προσφύγων και θα διασφαλίζει τη δίκαιη κατανομή ευθυνών μεταξύ των κρατών. Οι σημερινές συνθήκες για τη μετανάστευση δεν αναγνωρίζουν την κλιματική αλλαγή ως αιτία εκτοπισμού, αφήνοντας εκατομμύρια ανθρώπους χωρίς νομική προστασία. Μια τέτοια αναγνώριση θα επιτρέψει την αποτελεσματικότερη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και τη δημιουργία δομών που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εκτοπισμένων πληθυσμών (Brzoska & Fröhlich, 2016).

Συνοψίζοντας, η κλιματική αλλαγή αναδεικνύεται σε κεντρική αιτία που ωθεί ολοένα και περισσότερους ανθρώπους στη μετανάστευση, δημιουργώντας νέες προκλήσεις για τις κοινωνίες και τα κράτη. Οι ακραίες καιρικές συνθήκες, η υποβάθμιση των φυσικών πόρων και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας αναγκάζουν ολοένα και περισσότερους ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους, επιδεινώνοντας τις κοινωνικές και γεωπολιτικές εντάσεις. Η πρόληψη και η προσαρμογή, σε συνδυασμό με τη διεθνή συνεργασία και την αναγνώριση των δικαιωμάτων των κλιματικών προσφύγων, είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση αυτής της αυξανόμενης πρόκλησης σε έναν κόσμο που αλλάζει ραγδαία.

5.3 Οικονομική και ενεργειακή ασφάλεια

Η οικονομική και ενεργειακή ασφάλεια βρίσκονται στο επίκεντρο των σύγχρονων προβληματισμών για την κλιματική αλλαγή, καθώς οι μεταβολές του κλίματος επιδρούν άμεσα και έμμεσα στις παγκόσμιες αγορές, στην παραγωγικότητα, στη διαχείριση ενεργειακών πόρων και στη σταθερότητα των κρατών. Η κλιματική αλλαγή εντείνει τις πιέσεις στις οικονομίες, προκαλεί αναταραχές στις ενεργειακές ισορροπίες και επιδεινώνει την επισφάλεια σε περιοχές που εξαρτώνται από μη βιώσιμες πρακτικές διαχείρισης φυσικών πόρων. Αυτές οι εξελίξεις δημιουργούν αλληλοσυνδεόμενες απειλές που απαιτούν στρατηγικές για την προσαρμογή και τη μετάβαση σε ένα πιο βιώσιμο και ανθεκτικό μοντέλο ανάπτυξης (Τσούτσος, 2023).

Οι οικονομικές επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι ήδη εμφανείς, καθώς τα ακραία καιρικά φαινόμενα προκαλούν σημαντικές ζημιές σε υποδομές, παραγωγικές μονάδες και καλλιέργειες. Πλημμύρες, τυφώνες, παρατεταμένες ξηρασίες και πυρκαγιές οδηγούν σε μεγάλες απώλειες κεφαλαίου και ανθρώπινου δυναμικού, υπονομεύοντας την οικονομική σταθερότητα και αυξάνοντας τα κόστη για την αποκατάσταση. Αυτές οι καταστροφές, σε συνδυασμό με τη μείωση της γεωργικής παραγωγικότητας λόγω της υποβάθμισης των εδαφών και των μεταβολών στη θερμοκρασία, επηρεάζουν την αλυσίδα εφοδιασμού τροφίμων και αυξάνουν τις τιμές, προκαλώντας πληθωριστικές πιέσεις και κοινωνικές εντάσεις (Pascual & Elkind, 2010).

Παράλληλα, η εξάρτηση από παραδοσιακές πηγές ενέργειας, όπως τα ορυκτά καύσιμα, δημιουργεί ευπάθειες, καθώς οι φυσικοί πόροι που απαιτούνται για την παραγωγή ενέργειας επηρεάζονται από τις κλιματικές συνθήκες. Η υπερβολική ζήτηση για νερό, που είναι απαραίτητο για την ψύξη σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ή για την εξόρυξη καυσίμων, συγκρούεται με τις ανάγκες για ύδρευση και άρδευση, ιδιαίτερα σε περιοχές που ήδη πλήττονται από λειψυδρία. Επιπλέον, οι μεταβολές στον ενεργειακό τομέα που επιβάλλονται από τις πολιτικές μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, όπως η στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, αν και απαραίτητες, συνεπάγονται αρχικά υψηλά κόστη προσαρμογής για τις επιχειρήσεις και τα κράτη (Pascual & Elkind, 2010).

Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει την ενεργειακή ασφάλεια και με έναν πιο άμεσο τρόπο: μειώνει τη σταθερότητα και την αξιοπιστία των ενεργειακών υποδομών. Τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως οι καταιγίδες και οι καύσωνες, διαταράσσουν τη λειτουργία σταθμών ηλεκτροπαραγωγής, αγωγών και δικτύων διανομής. Κατά τη διάρκεια παρατεταμένων περιόδων υψηλών θερμοκρασιών, η ζήτηση για ενέργεια αυξάνεται δραματικά λόγω της χρήσης κλιματιστικών συστημάτων, επιβαρύνοντας τα ενεργειακά

δίκτυα και προκαλώντας διακοπές στην παροχή ηλεκτρικής ενέργειας. Αυτές οι διακοπές έχουν σοβαρές συνέπειες για τη βιομηχανία, τις υπηρεσίες και την καθημερινή ζωή, ενώ πλήττουν περισσότερο τις φτωχότερες κοινότητες που δεν διαθέτουν πρόσβαση σε εναλλακτικές πηγές ενέργειας (Pascual & Elkind, 2010).

Επιπρόσθετα, η γεωπολιτική διάσταση της ενεργειακής ασφάλειας επιδεινώνεται από την κλιματική αλλαγή. Οι περιοχές που διαθέτουν μεγάλα αποθέματα ορυκτών καυσίμων, όπως η Μέση Ανατολή, είναι ιδιαίτερα ευάλωτες σε κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις λόγω των περιβαλλοντικών πιέσεων. Οι συγκρούσεις για τον έλεγχο των πόρων, σε συνδυασμό με την αστάθεια που προκαλεί η μείωση της παγκόσμιας ζήτησης για ορυκτά καύσιμα εξαιτίας της στροφής προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενισχύουν την αβεβαιότητα και δημιουργούν νέα ρίσκα για την παγκόσμια σταθερότητα (Halden, 2007).

Η μετάβαση σε ένα βιώσιμο μοντέλο ανάπτυξης που βασίζεται σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και στην αποδοτική διαχείριση των φυσικών πόρων είναι κρίσιμη για τη διασφάλιση της οικονομικής και ενεργειακής ασφάλειας. Η ενίσχυση της ενεργειακής αυτονομίας μέσω της επένδυσης σε τεχνολογίες όπως τα φωτοβολταϊκά συστήματα, οι ανεμογεννήτριες και οι μπαταρίες αποθήκευσης ενέργειας μπορεί να μειώσει την εξάρτηση από ευάλωτες γεωγραφικές περιοχές και να θωρακίσει τα κράτη από τις διακυμάνσεις στις τιμές των ορυκτών καυσίμων. Παράλληλα, η αναβάθμιση των ενεργειακών υποδομών για την ανθεκτικότητά τους στις κλιματικές επιπτώσεις, όπως οι καταιγίδες και οι καύσωνες, είναι απαραίτητη για την αποφυγή διακοπών και απωλειών (Τσούτσος, 2023).

Η οικονομική ασφάλεια απαιτεί επίσης νέες προσεγγίσεις στη διαχείριση κινδύνων που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή. Η ανάπτυξη συστημάτων πρώιμης προειδοποίησης για φυσικές καταστροφές, η ασφαλιστική κάλυψη για κλιματικούς κινδύνους και η ενίσχυση της ανθεκτικότητας των τοπικών οικονομιών είναι μερικά από τα μέτρα που μπορούν να μειώσουν την έκθεση στις κλιματικές επιπτώσεις. Επιπλέον, η προώθηση της πράσινης ανάπτυξης και της κυκλικής οικονομίας μπορεί να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες για επενδύσεις και απασχόληση, διασφαλίζοντας την οικονομική σταθερότητα (Τσούτσος, 2023).

Συνολικά, η κλιματική αλλαγή δεν αποτελεί μόνο περιβαλλοντική πρόκληση αλλά και έναν κρίσιμο παράγοντα που επηρεάζει την οικονομική και ενεργειακή ασφάλεια. Οι αλληλεξαρτήσεις μεταξύ κλίματος, πόρων και γεωπολιτικής καθιστούν αναγκαία την άμεση δράση για τη μετάβαση σε ένα βιώσιμο ενεργειακό μοντέλο και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των οικονομιών. Η διασφάλιση της σταθερότητας σε ένα κόσμο που μετασχηματίζεται ραγδαία από τις κλιματικές επιπτώσεις είναι ζωτικής σημασίας για την ευημερία των κοινωνιών και την παγκόσμια ειρήνη.

5.4 Ανάγκη για διεθνή συντονισμό και συλλογική αντιμετώπιση

Η κλιματική αλλαγή είναι μια παγκόσμια πρόκληση που υπερβαίνει τα εθνικά σύνορα, απαιτώντας διεθνή συντονισμό και συλλογική αντιμετώπιση. Οι επιπτώσεις της, όπως οι ακραίες καιρικές συνθήκες, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η ερημοποίηση και οι μεταναστευτικές ροές, δεν περιορίζονται σε μεμονωμένες χώρες, αλλά επηρεάζουν την παγκόσμια οικονομία, την ασφάλεια και την κοινωνική συνοχή. Κανένα κράτος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει μόνο του τις συνέπειες της κλιματικής αλλαγής, γεγονός που καθιστά απαραίτητη τη συνεργασία σε διεθνές επίπεδο για την προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση της ευημερίας των κοινωνιών (Coen et al., 2020).

Η ανάγκη για διεθνή συντονισμό γίνεται ιδιαίτερα εμφανής στον τομέα της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Η ατμόσφαιρα είναι ένας κοινός πόρος, και οι εκπομπές που παράγονται σε μια χώρα επηρεάζουν ολόκληρο τον πλανήτη. Χωρίς συλλογική δέσμευση για τη μείωση αυτών των εκπομπών, τα αποτελέσματα οποιασδήποτε μεμονωμένης προσπάθειας θα είναι περιορισμένα. Οι διεθνείς συμφωνίες, όπως η Συμφωνία του Παρισιού, επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα πλαίσιο συνεργασίας, ενθαρρύνοντας τα κράτη να υιοθετήσουν κοινούς στόχους για τη μείωση της θερμοκρασίας του πλανήτη. Ωστόσο, η επιτυχία αυτών των συμφωνιών εξαρτάται από την ειλικρινή συμμετοχή όλων των κρατών, τη διάθεση πόρων και τη διασφάλιση ότι οι ανεπτυγμένες χώρες θα υποστηρίξουν οικονομικά τις αναπτυσσόμενες (Coen et al., 2020).

Η συλλογική αντιμετώπιση είναι επίσης κρίσιμη για την προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Οι φτωχότερες χώρες, που πλήττονται δυσανάλογα από ακραία καιρικά φαινόμενα, συχνά στερούνται των πόρων και της τεχνογνωσίας για να προστατεύσουν τους πληθυσμούς τους. Ο διεθνής συντονισμός μπορεί να εξασφαλίσει την παροχή τεχνολογίας, οικονομικής βοήθειας και ανθρώπινου δυναμικού σε ευάλωτες περιοχές, μειώνοντας τις απώλειες ζωών και περιουσίας. Η δημιουργία μηχανισμών ανταλλαγής πληροφοριών και η ανάπτυξη κοινών στρατηγικών για την πρόληψη φυσικών καταστροφών είναι απαραίτητα βήματα για τη βελτίωση της παγκόσμιας ανθεκτικότητας (Cole, 2008).

Η κλιματική αλλαγή συνδέεται και με άλλες παγκόσμιες προκλήσεις, όπως η επισιτιστική ανασφάλεια, η διαχείριση υδάτινων πόρων και οι μεταναστευτικές ροές. Η επίλυση αυτών των ζητημάτων απαιτεί συνεργασία σε πολλά επίπεδα, από την τοπική έως την παγκόσμια κλίμακα. Για παράδειγμα, η προστασία των υδάτινων πόρων που διασχίζουν τα σύνορα, όπως ποτάμια και λίμνες, απαιτεί συμφωνίες μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών

για τη δίκαιη και βιώσιμη χρήση τους. Παράλληλα, η διαχείριση των μεταναστευτικών ροών, που συχνά οφείλονται στις κλιματικές συνθήκες, απαιτεί κοινές πολιτικές που θα προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ θα προλαμβάνουν κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις (Rydge & Bassi, 2014).

Η συλλογική δράση ενισχύεται από τη συνεργασία της επιστήμης, της τεχνολογίας και της πολιτικής. Η ανταλλαγή δεδομένων για τις κλιματικές αλλαγές, η προώθηση καινοτόμων λύσεων και η εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών μπορεί να μεγιστοποιήσει την αποτελεσματικότητα των προσπαθειών. Οι διεθνείς οργανισμοί, τα ερευνητικά ιδρύματα και ο ιδιωτικός τομέας μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη τεχνολογιών που θα μειώσουν τις εκπομπές, θα αυξήσουν τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και θα προάγουν την ανθεκτικότητα των οικονομιών (Rydge & Bassi, 2014).

Συνολικά, η κλιματική αλλαγή αποτελεί ένα πρόβλημα που κανένα κράτος δεν μπορεί να αγνοήσει και κανένα δεν μπορεί να επιλύσει μόνο του. Η συλλογική δέσμευση, η διάθεση πόρων και η δημιουργία ισχυρών μηχανισμών συνεργασίας είναι οι βασικοί πυλώνες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση αυτής της παγκόσμιας πρόκλησης. Η συνεργασία δεν είναι απλώς επιλογή αλλά αναγκαιότητα για την επιβίωση και την ευημερία της ανθρωπότητας.

ΜΕΡΟΣ Β: ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

6. ΟΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

6.1 Η Σύμβαση – Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή

Η Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (United Nations Framework Convention on Climate Change - UNFCCC) αποτελεί μια από τις σημαντικότερες διεθνείς συνθήκες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, παρέχοντας το θεσμικό και νομικό πλαίσιο για την παγκόσμια συνεργασία προς την κατεύθυνση της μείωσης των επιπτώσεων του φαινομένου. Υιοθετήθηκε κατά τη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (γνωστή και ως Διάσκεψη του Ρίο) το 1992 και τέθηκε σε ισχύ το 1994, αποτελώντας έκτοτε τη βάση για όλες τις διεθνείς προσπάθειες στον τομέα της κλιματικής αλλαγής (Bunn, 2009).

Η σύμβαση αυτή αναγνωρίζει την ύπαρξη του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής και την ευθύνη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων για την αύξηση των αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα. Ο βασικός στόχος της UNFCCC, όπως ορίζεται στο Άρθρο 2, είναι η σταθεροποίηση των συγκεντρώσεων των αερίων του θερμοκηπίου σε επίπεδα που θα αποτρέπουν επικίνδυνες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο κλιματικό σύστημα. Ο στόχος αυτός συνδέεται με την ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη, καθώς αναγνωρίζεται ότι τα κράτη έχουν το δικαίωμα να επιδιώκουν την οικονομική τους ανάπτυξη, αλλά με τρόπο που δεν θα επιδεινώνει την κλιματική αλλαγή (Murphy, 2022).

Παράλληλα, η συγκεκριμένη σύμβαση, στηρίζεται σε ορισμένες βασικές αρχές που καθορίζουν τον τρόπο δράσης των κρατών. Πρώτον, αναγνωρίζεται η κοινή αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη των κρατών για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, δεδομένων των διαφορετικών ιστορικών συνεισφορών τους στις εκπομπές αερίων του

θερμοκηπίου και των ανισοτήτων στην οικονομική και τεχνολογική τους ικανότητα. Δεύτερον, επισημαίνεται η ανάγκη προστασίας των ευάλωτων κρατών, ιδίως των μικρών νησιωτικών κρατών και των αναπτυσσόμενων χωρών, που πλήττονται δυσανάλογα από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Τρίτον, δίνεται έμφαση στην ενσωμάτωση της αρχής της προληπτικής δράσης, σύμφωνα με την οποία τα κράτη πρέπει να λαμβάνουν μέτρα για την αποτροπή ή τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής ακόμη και αν δεν υπάρχει πλήρης επιστημονική βεβαιότητα (Murphy, 2022).

Η UNFCCC αποτελεί μια μη δεσμευτική συμφωνία-πλαίσιο, που θέτει τις γενικές κατευθυντήριες γραμμές και αρχές για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, ενώ οι συγκεκριμένοι στόχοι και τα μέτρα υλοποιούνται μέσω των πρωτοκόλλων και συμφωνιών που αναπτύσσονται στο πλαίσιο της Σύμβασης. Το Πρωτόκολλο του Κιότο (1997) υπήρξε η πρώτη σημαντική προσπάθεια εντός της UNFCCC να επιβληθούν νομικά δεσμευτικοί στόχοι μείωσης των εκπομπών για τις ανεπτυγμένες χώρες. Ωστόσο, οι περιορισμοί του, όπως η απουσία δεσμεύσεων για τις αναπτυσσόμενες χώρες και η αποχώρηση ορισμένων μεγάλων ρυπαντών, ανέδειξαν την ανάγκη για ένα πιο ευέλικτο και συνολικό πλαίσιο(Bunn, 2009).

Η Συμφωνία του Παρισιού (2015), που αποτελεί τη σημαντικότερη εξέλιξη στο πλαίσιο της UNFCCC, επιδιώκει να γεφυρώσει τα κενά του Πρωτοκόλλου του Κιότο, εισάγοντας ένα πιο συμμετοχικό μοντέλο. Βασίζεται στην αρχή της ευελιξίας, καθώς επιτρέπει στα κράτη να καθορίζουν εθνικά καθορισμένες συνεισφορές (NDCs) για τη μείωση των εκπομπών, ανάλογα με τις δυνατότητες και τις προτεραιότητές τους. Η Συμφωνία του Παρισιού εστιάζει στον περιορισμό της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τους 2°C σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, ενώ προσπαθεί να προσεγγίσει τον στόχο του 1,5°C, αναγνωρίζοντας τις σοβαρές συνέπειες της υπερθέρμανσης για τα πιο ευάλωτα κράτη (Bunn, 2009).

Η UNFCCC, εκτός από τη χάραξη πολιτικής, διαδραματίζει επίσης σημαντικό ρόλο στην παροχή χρηματοδοτικών και τεχνολογικών μηχανισμών για την υποστήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών. Το Πράσινο Κλιματικό Ταμείο (Green Climate Fund) και ο Μηχανισμός Καθαρής Ανάπτυξης (Clean Development Mechanism) αποτελούν παραδείγματα πρωτοβουλιών που έχουν σχεδιαστεί για να ενισχύσουν τη δυνατότητα αυτών των χωρών να προσαρμοστούν στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και να μειώσουν τις εκπομπές τους (Bunn, 2009).

Συνοψίζοντας, η UNFCCC είναι η θεμελιώδης διεθνής συνθήκη για την κλιματική αλλαγή, παρέχοντας το πλαίσιο για τη συλλογική δράση και τη συνεργασία μεταξύ των κρατών. Παρά τις προκλήσεις που συνδέονται με την εφαρμογή της, παραμένει ο πυλώνας

των διεθνών προσπαθειών για την προστασία του πλανήτη, ενισχύοντας τη συνειδητοποίηση ότι η κλιματική αλλαγή είναι ένα κοινό πρόβλημα που απαιτεί κοινές λύσεις.

6.2 Η Συμφωνία του Παρισιού και οι παγκόσμιοι στόχοι για το κλίμα

Η Συμφωνία του Παρισιού, που υιοθετήθηκε το 2015 στο πλαίσιο της 21ης Διάσκεψης των Μερών (COP21) της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC), αποτελεί ένα ορόσημο στις διεθνείς προσπάθειες για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Πρόκειται για μια νομικά δεσμευτική συμφωνία που συγκεντρώνει τις χώρες σε ένα κοινό πλαίσιο δράσης για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την προσαρμογή στις κλιματικές επιπτώσεις και την ενίσχυση της χρηματοδότησης προς τις ευάλωτες χώρες. Η Συμφωνία του Παρισιού αναγνωρίζει την επείγουσα ανάγκη για παγκόσμια συνεργασία και θέτει συγκεκριμένους στόχους για τον περιορισμό της κλιματικής κρίσης (Bunn, 2009).

Ο βασικός στόχος της Συμφωνίας είναι να διατηρηθεί η αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας κάτω από τους 2°C σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, με παράλληλη επιδίωξη του ακόμα πιο φιλόδοξου στόχου του 1,5°C. Αυτός ο στόχος είναι κρίσιμος, καθώς η επιστημονική κοινότητα έχει καταλήξει στο συμπέρασμα ότι μια αύξηση πάνω από τους 2°C θα οδηγήσει σε μη αναστρέψιμες καταστροφικές επιπτώσεις για τα φυσικά οικοσυστήματα, την οικονομία και τις κοινωνίες. Η διατήρηση της υπερθέρμανσης κάτω από το όριο των 1,5°C είναι ιδιαίτερα σημαντική για τις ευάλωτες περιοχές, όπως τα μικρά νησιωτικά κράτη, που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν λόγω της ανόδου της στάθμης της θάλασσας (Van Calster & Reins, 2021).

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της Συμφωνίας του Παρισιού είναι το ευέλικτο και συμμετοχικό της μοντέλο. Οι χώρες καλούνται να υποβάλουν εθνικά καθορισμένες συνεισφορές (Nationally Determined Contributions - NDCs), δηλαδή σχέδια που περιγράφουν τους εθνικούς τους στόχους για τη μείωση των εκπομπών και τις στρατηγικές για την προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές. Οι NDCs επιτρέπουν στις χώρες να καθορίζουν οι ίδιες το επίπεδο φιλοδοξίας τους, λαμβάνοντας υπόψη τις δικές τους δυνατότητες και συνθήκες. Ωστόσο, η συμφωνία αυτή απαιτεί από τα κράτη να αναθεωρούν και να ενισχύουν περιοδικά τους στόχους τους, ώστε να συμβάλλουν στη συλλογική προσπάθεια για την επίτευξη των παγκόσμιων στόχων (Van Calster & Reins, 2021).

Η συγκεκριμένη συμφωνία εστιάζει επίσης στη σημασία της προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Αναγνωρίζεται ότι, ακόμη και αν επιτευχθούν οι στόχοι για τη μείωση των εκπομπών, οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής θα συνεχίσουν να επηρεάζουν τις κοινωνίες και τα οικοσυστήματα. Για τον λόγο αυτό, ενθαρρύνονται οι χώρες να αναπτύξουν στρατηγικές που ενισχύουν την ανθεκτικότητα των κοινοτήτων, προστατεύουν τις ευάλωτες ομάδες και διασφαλίζουν τη βιωσιμότητα των φυσικών πόρων (Van Calster & Reins, 2021).

Η χρηματοδότηση αποτελεί έναν άλλο κρίσιμο πυλώνα της Συμφωνίας του Παρισιού. Οι ανεπτυγμένες χώρες δεσμεύονται να παρέχουν οικονομική υποστήριξη στις αναπτυσσόμενες χώρες, βοηθώντας τις να μειώσουν τις εκπομπές τους και να προσαρμοστούν στις κλιματικές προκλήσεις. Ένας από τους στόχους είναι η κινητοποίηση τουλάχιστον 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων ετησίως από το 2020, μέσω δημόσιων και ιδιωτικών πηγών, για την υποστήριξη κλιματικών δράσεων στις φτωχότερες χώρες. Η χρηματοδότηση αυτή είναι ζωτικής σημασίας, καθώς οι αναπτυσσόμενες χώρες συχνά στερούνται των πόρων και της τεχνογνωσίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (Van Calster & Reins, 2021).

Η Συμφωνία του Παρισιού προωθεί επίσης τη συνεργασία στην επιστήμη και την τεχνολογία, με στόχο την ανάπτυξη και τη διάδοση καινοτόμων λύσεων για την κλιματική κρίση. Η μεταφορά τεχνολογίας από τις ανεπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες θεωρείται κλειδί για την επιτυχία των δράσεων, ενώ ενθαρρύνονται οι επενδύσεις σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τη βιώσιμη γεωργία και τη διαχείριση των φυσικών πόρων (Van Calster & Reins, 2021).

Παρά τις φιλόδοξες διακηρύξεις, η Συμφωνία του Παρισιού αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις. Ο μη δεσμευτικός χαρακτήρας των NDCs και η απουσία μηχανισμών κυρώσεων για τις χώρες που δεν τηρούν τις δεσμεύσεις τους έχουν προκαλέσει ανησυχίες για την αποτελεσματικότητά της. Επιπλέον, η ανεπάρκεια χρηματοδοτήσεων και η αδυναμία επίτευξης των στόχων για τις εκπομπές σε αρκετές χώρες θέτουν σε κίνδυνο την επίτευξη του στόχου των 1,5°C (Van Calster & Reins, 2021).

Συνοψίζοντας, η Συμφωνία του Παρισιού αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την παγκόσμια αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, θέτοντας σαφείς στόχους για τη μείωση των εκπομπών, την προσαρμογή στις κλιματικές επιπτώσεις και την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας. Ωστόσο, η επιτυχία της εξαρτάται από τη συνεχή δέσμευση, τη φιλοδοξία και τη συνεργασία των κρατών, ώστε να διασφαλιστεί ένα βιώσιμο μέλλον για τον πλανήτη.

6.3 Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) και η κλιματική αλλαγή

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals - SDGs), που υιοθετήθηκαν από τα Ηνωμένα Έθνη το 2015, αποτελούν ένα οικουμενικό σχέδιο δράσης για την εξάλειψη της φτώχειας, την προστασία του πλανήτη και τη διασφάλιση ευημερίας για όλους έως το 2030. Η κλιματική αλλαγή διατρέχει οριζόντια το σύνολο των 17 στόχων, καθώς οι επιπτώσεις της επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα κάθε πτυχή της ανθρώπινης ζωής και των φυσικών συστημάτων. Η βιώσιμη ανάπτυξη και η κλιματική δράση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες, με την επιτυχία των SDGs να εξαρτάται από την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης (Hassan, 2022).

Ο Στόχος 13, «Δράση για το Κλίμα», εστιάζει άμεσα στην κλιματική αλλαγή, καλώντας τα κράτη να λάβουν επείγοντα μέτρα για την καταπολέμηση των επιπτώσεών της. Περιλαμβάνει δεσμεύσεις για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων και την ενσωμάτωση της κλιματικής δράσης στις εθνικές πολιτικές. Η επιτυχία του Στόχου 13 δεν είναι ανεξάρτητη, αλλά εξαρτάται από την πρόοδο σε άλλους στόχους, όπως η βιώσιμη ενέργεια, η προστασία των οικοσυστημάτων και η ισότιμη πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους (Hassan, 2022).

Ταυτόχρονα, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα τον Στόχο 1, «Καταπολέμηση της Φτώχειας», και τον Στόχο 2, «Μηδενική Πείνα». Τα ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως οι πλημμύρες, οι ξηρασίες και οι τυφώνες, προκαλούν απώλειες εισοδήματος, καταστρέφουν καλλιέργειες και υποδομές, και επιδεινώνουν τη φτώχεια και την πείνα, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η επισιτιστική ασφάλεια πλήττεται, καθώς η κλιματική αλλαγή μειώνει τη γεωργική παραγωγικότητα και αυξάνει τις τιμές των τροφίμων, επηρεάζοντας δυσανάλογα τις ευάλωτες κοινότητες. Για να επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, απαιτούνται στρατηγικές που συνδυάζουν την προσαρμογή στις κλιματικές επιπτώσεις με τη βελτίωση της γεωργίας και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων (Singh, 2022).

Η βιώσιμη ενέργεια, που είναι κεντρικό θέμα του Στόχου 7, «Προσιτή και Καθαρή Ενέργεια», διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην κλιματική δράση. Η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου εξαρτάται από τη μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, όπως η ηλιακή και η αιολική ενέργεια, και από την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης. Ταυτόχρονα, η παροχή προσιτής ενέργειας στις φτωχές και απομακρυσμένες κοινότητες είναι απαραίτητη για τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητάς τους στις κλιματικές επιπτώσεις (Singh, 2022).

Η προστασία των φυσικών οικοσυστημάτων, που αποτελεί τον πυρήνα των Στόχων 14, «Ζωή στο Νερό», και 15, «Ζωή στη Στεριά», συνδέεται άμεσα με την κλιματική αλλαγή. Η άνοδος της θερμοκρασίας επηρεάζει αρνητικά τη βιοποικιλότητα, προκαλώντας εξαφάνιση ειδών, απώλεια ενδιαιτημάτων και διαταραχές στα θαλάσσια και χερσαία οικοσυστήματα. Η αποψίλωση των δασών, που συμβάλλει στις εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα, απαιτεί άμεσες δράσεις για την αναδάσωση και την αειφόρο διαχείριση των δασικών εκτάσεων, ώστε να διατηρηθεί η ισορροπία του κλίματος και να ενισχυθεί η αποθήκευση άνθρακα (Hassan, 2022).

Ο Στόχος 11, «Βιώσιμες Πόλεις και Κοινότητες», αναδεικνύει την ανάγκη προσαρμογής των αστικών περιοχών στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και οι ακραίες θερμοκρασίες. Οι πόλεις, που φιλοξενούν την πλειονότητα του παγκόσμιου πληθυσμού, πρέπει να υιοθετήσουν πράσινες υποδομές, βιώσιμες μεταφορές και ανθεκτικά δίκτυα ενέργειας για να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις του μέλλοντος (Hassan, 2022).

Η επίτευξη των SDGs εξαρτάται από την ενίσχυση της παγκόσμιας συνεργασίας, όπως ορίζεται στον Στόχο 17, «Συνεργασία για την Επίτευξη των Στόχων». Η χρηματοδότηση, η μεταφορά τεχνολογίας και η ανταλλαγή γνώσης μεταξύ των κρατών είναι απαραίτητα για την υλοποίηση αποτελεσματικών κλιματικών πολιτικών. Επιπλέον, η ενίσχυση της συμμετοχής των τοπικών κοινοτήτων και της κοινωνίας των πολιτών είναι κρίσιμη για την προώθηση βιώσιμων λύσεων (Hassan, 2022).

Εν κατακλείδι, η κλιματική αλλαγή αποτελεί κεντρικό ζήτημα που επηρεάζει την υλοποίηση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης. Η επιτυχής αντιμετώπισή της απαιτεί συνδυασμένες προσπάθειες που θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα των κοινωνιών, θα προστατεύσουν τα οικοσυστήματα και θα προωθήσουν τη μετάβαση σε βιώσιμες οικονομίες. Οι SDGs παρέχουν το κατάλληλο πλαίσιο για τη σύνδεση της κλιματικής δράσης με τη βιώσιμη ανάπτυξη, εξασφαλίζοντας ένα καλύτερο μέλλον για τις επόμενες γενιές.

6.4 Η συμβολή του Συμβουλίου Ασφαλείας στην αντιμετώπιση της κλιματικής απειλής

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ έχει αναγνωρίσει την κλιματική αλλαγή ως έναν «πολλαπλασιαστή κινδύνου» για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, καθώς επιδεινώνει προϋπάρχουσες προκλήσεις όπως οι συγκρούσεις, η κοινωνική αστάθεια και η οικονομική ανισότητα. Η συμβολή του στην αντιμετώπιση αυτής της παγκόσμιας απειλής αποτυπώνεται

μέσα από θεσμικές πρωτοβουλίες, πολιτικές δράσεις και την ενίσχυση της διασύνδεσης μεταξύ κλιματικής αλλαγής και ζητημάτων ασφάλειας (Scott & Ku, 2018).

Από το 2007, το Συμβούλιο Ασφαλείας έχει ανοίξει τη συζήτηση για την κλιματική αλλαγή και τις επιπτώσεις της στην ασφάλεια, εστιάζοντας ιδιαίτερα σε περιοχές που χαρακτηρίζονται από εύθραυστη οικολογική ισορροπία, όπως η υποσαχάρια Αφρική και η Μέση Ανατολή. Το 2011 αποτέλεσε ορόσημο, καθώς το Συμβούλιο εξέδωσε την πρώτη του δήλωση, αναγνωρίζοντας την κλιματική αλλαγή ως παράγοντα που επιδεινώνει υφιστάμενες συγκρούσεις. Με αυτή τη δήλωση υπογραμμίστηκε η ανάγκη για ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στις αναλύσεις των συγκρούσεων και στις στρατηγικές πρόληψης. Παράλληλα, οι συζητήσεις αυτές αναδεικνύουν τη σημασία της διατομεακής συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, προωθώντας την ιδέα ότι τα ζητήματα ασφάλειας δεν μπορούν πλέον να εξετάζονται ανεξάρτητα από τις περιβαλλοντικές προκλήσεις (Scott & Ku, 2018).

Η συμβολή του Συμβουλίου Ασφαλείας στην αντιμετώπιση της κλιματικής απειλής αποτυπώνεται και μέσω συγκεκριμένων δράσεων, όπως η υποστήριξη ειρηνευτικών αποστολών σε περιοχές που επηρεάζονται έντονα από την κλιματική αλλαγή. Σημαντικό παράδειγμα αποτελεί η παρέμβαση στο Σαχέλ και στην περιοχή της λίμνης Τσαντ, όπου η λειψυδρία και η ερημοποίηση έχουν εντείνει τις κοινωνικές εντάσεις μεταξύ κοινοτήτων, οδηγώντας σε συγκρούσεις για περιορισμένους πόρους. Το Συμβούλιο, αναγνωρίζοντας τον καταλυτικό ρόλο της κλιματικής αλλαγής στις κοινωνικές εντάσεις, έχει θεσπίσει πρωτοβουλίες όπως η δημιουργία Ομάδας Εμπειρογνωμόνων για την Κλιματική Αλλαγή και την Ασφάλεια. Η ομάδα αυτή παρέχει αναλύσεις σχετικά με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και προτείνει στρατηγικές για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των τοπικών κοινωνιών (Scott & Ku, 2018).

Ωστόσο, η ένταξη της κλιματικής αλλαγής στην ατζέντα του Συμβουλίου Ασφαλείας έχει προκαλέσει θεσμικές εντάσεις. Ορισμένα κράτη-μέλη, όπως η Ινδία και η Ρωσία, εκφράζουν αντιρρήσεις, υποστηρίζοντας ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί πρωτίστως ζήτημα βιώσιμης ανάπτυξης και όχι ασφάλειας. Τα κράτη αυτά φοβούνται ότι η εστίαση σε κλιματικά θέματα ενδέχεται να αποσπάσει το Συμβούλιο από τη βασική του αποστολή, δηλαδή τη διατήρηση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας. Παρά τις αντιδράσεις αυτές, η αυξανόμενη αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα αστάθειας ενισχύει τη θέση του Συμβουλίου ως θεσμικού εργαλείου για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων (Hardt & Viehoff, 2020).

Παρόλο που το Συμβούλιο Ασφαλείας δεν έχει τη δυνατότητα να επιβάλει δεσμευτικές μειώσεις εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, χρησιμοποιεί τις εξουσίες του για

να ενισχύσει τη διεθνή συνεργασία σε θέματα κλιματικής ασφάλειας. Έχει υιοθετήσει μέτρα, όπως η ενσωμάτωση της κλιματικής ανάλυσης στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις και η ενίσχυση της ευαισθητοποίησης σχετικά με την κλιματική αλλαγή ως πηγή συγκρούσεων. Επιπλέον, μέσω των αποφάσεων και των πολιτικών του, το Συμβούλιο έχει τονίσει την ανάγκη για μεγαλύτερη συμμετοχή της διεθνούς κοινότητας στην πρόληψη των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (Scott & Ku, 2018).

Συνοψίζοντας, η συμβολή του Συμβουλίου Ασφαλείας στην αντιμετώπιση της κλιματικής απειλής είναι σύνθετη και ενίοτε αμφιλεγόμενη. Η ένταξη της κλιματικής αλλαγής στον τομέα της ασφάλειας αναδεικνύει όχι μόνο την πολυπλοκότητα των σύγχρονων προκλήσεων, αλλά και την ανάγκη για καινοτόμες λύσεις που προωθούν τη συνεργασία και τη διασύνδεση μεταξύ διαφορετικών τομέων. Παρά τις δυσκολίες, το Συμβούλιο παραμένει ένας κρίσιμος φορέας για την προώθηση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης στην παγκόσμια διακυβέρνηση, αντιμετωπίζοντας την κλιματική αλλαγή ως ζήτημα που αφορά άμεσα τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια.

6.5 Ο Ρόλος της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC)

Η Διακυβερνητική Επιτροπή για την Κλιματική Αλλαγή (Intergovernmental Panel on Climate Change - IPCC) αποτελεί τον κατεξοχήν διεθνή επιστημονικό οργανισμό που ασχολείται με την αξιολόγηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, τη σύνδεση της επιστήμης με τη χάραξη πολιτικής και την ενημέρωση της διεθνούς κοινότητας σχετικά με την επείγουσα ανάγκη για δράση. Ιδρύθηκε το 1988 από τον Παγκόσμιο Μετεωρολογικό Οργανισμό (WMO) και το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP) με στόχο να παρέχει επιστημονικά τεκμηριωμένες πληροφορίες στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, χωρίς όμως να προτείνει συγκεκριμένες πολιτικές λύσεις (Δούση, 2020).

Ο ρόλος της IPCC είναι πολυεπίπεδος και έχει καθοριστική σημασία για την παγκόσμια κατανόηση της κλιματικής αλλαγής. Η κύρια αποστολή της είναι να αξιολογεί την υφιστάμενη επιστημονική γνώση για το κλίμα, τις επιπτώσεις των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων και τις δυνατότητες μετριασμού και προσαρμογής. Οι εκθέσεις της IPCC βασίζονται σε συνεισφορές χιλιάδων επιστημόνων από όλο τον κόσμο, οι οποίοι εξετάζουν τη βιβλιογραφία και τα δεδομένα για να διασφαλίσουν ότι τα συμπεράσματα είναι αξιόπιστα και αντικειμενικά. Οι αξιολογήσεις της δεν περιλαμβάνουν νέα πρωτογενή έρευνα αλλά συνθέτουν την υπάρχουσα γνώση για να παράσχουν μια συνολική εικόνα της κατάστασης (Δούση, 2020).

Η σημαντικότερη συνεισφορά της IPCC είναι οι εκθέσεις αξιολόγησης (Assessment Reports - ARs), που εκδίδονται περίπου κάθε 5-7 χρόνια. Οι εκθέσεις αυτές παρέχουν μια ολοκληρωμένη επιστημονική ανάλυση των τάσεων της κλιματικής αλλαγής, των επιπτώσεών της και των πιθανών στρατηγικών αντιμετώπισης. Για παράδειγμα, η έκθεση του AR6, που ολοκληρώθηκε το 2021-2022, επιβεβαιώνει με σαφήνεια ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα είναι ο κύριος παράγοντας της υπερθέρμανσης του πλανήτη, ενώ υπογραμμίζει την επείγουσα ανάγκη για δραστικές μειώσεις των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου για να περιοριστεί η αύξηση της θερμοκρασίας στον στόχο του 1,5°C (Δούση, 2020).

Μια ακόμη σημαντική λειτουργία της IPCC είναι η παροχή Ειδικών Εκθέσεων (Special Reports), που εστιάζουν σε συγκεκριμένα ζητήματα κλιματικής αλλαγής. Ειδικές εκθέσεις όπως αυτή για τις επιπτώσεις της αύξησης της θερμοκρασίας κατά 1,5°C και η έκθεση για τους ωκεανούς και την κρυόσφαιρα έχουν αναδείξει κρίσιμα ζητήματα που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα και την ανθεκτικότητα των κοινωνιών. Μέσα από αυτές, η IPCC καθοδηγεί τη διεθνή κοινότητα στη λήψη αποφάσεων, προσφέροντας ακριβείς εκτιμήσεις για τις συνέπειες της αδράνειας και τα οφέλη της έγκαιρης δράσης (Δούση, 2020).

Επιπλέον, η IPCC παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση διεθνών συμφωνιών για το κλίμα. Οι εκθέσεις της συχνά λειτουργούν ως επιστημονική βάση για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων, όπως συνέβη με τη Συμφωνία του Παρισιού το 2015. Η αναγνώριση του στόχου του 1,5°C ως ορόσημο για τον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής βασίστηκε σε μεγάλο βαθμό στις προβλέψεις και τις συστάσεις της IPCC. Επιπλέον, τα δεδομένα και οι αναλύσεις της Επιτροπής χρησιμοποιούνται από κυβερνήσεις, οργανισμούς και μη κυβερνητικές οργανώσεις για τη διαμόρφωση στρατηγικών μετριασμού και προσαρμογής (CHANGE, 2007).

Η Επιτροπή υπογραμμίζει επίσης τη σημασία της προσαρμογής στις κλιματικές επιπτώσεις, ιδιαίτερα για τις πιο ευάλωτες κοινότητες. Οι εκθέσεις της αναδεικνύουν την ανάγκη για επενδύσεις σε βιώσιμες υποδομές, τη βελτίωση της διαχείρισης των φυσικών πόρων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των κοινωνιών. Επιπλέον, προτείνει λύσεις βασισμένες στη φύση (nature-based solutions), όπως η αναδάσωση και η προστασία των οικοσυστημάτων, που συμβάλλουν τόσο στη μείωση των εκπομπών όσο και στην προσαρμογή στις κλιματικές αλλαγές (CHANGE, 2007).

Ωστόσο, η IPCC αντιμετωπίζει και προκλήσεις. Οι εκθέσεις της, λόγω του μεγάλου όγκου δεδομένων και της πολυπλοκότητας των θεμάτων, απαιτούν μακροχρόνιες διαδικασίες, με αποτέλεσμα να μην ανταποκρίνονται πάντα άμεσα στις ταχέως

εξελισσόμενες κλιματικές προκλήσεις. Επιπλέον, ενώ τα συμπεράσματά της είναι επιστημονικά τεκμηριωμένα, η εφαρμογή τους εξαρτάται από την πολιτική βούληση, η οποία συχνά απουσιάζει, ιδιαίτερα σε κράτη με υψηλές εκπομπές και οικονομική εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα (Δογση, 2020).

Συνοψίζοντας, ο ρόλος της IPCC στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής είναι θεμελιώδης. Μέσα από τις εκθέσεις της, παρέχει την επιστημονική βάση για τη χάραξη πολιτικών, ενισχύει την κατανόηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής και υπογραμμίζει την ανάγκη για άμεση και συλλογική δράση. Παρά τις προκλήσεις, η συνεισφορά της IPCC παραμένει αδιαμφισβήτητη, καθιστώντας τη βασικό πυλώνα στη διεθνή προσπάθεια για την προστασία του πλανήτη.

7.ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΝΑΤΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

7.1 Αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα ασφάλειας

Το ΝΑΤΟ, ως βασικός πυλώνας της διεθνούς ασφάλειας, έχει αναγνωρίσει την κλιματική αλλαγή ως έναν σημαντικό παράγοντα που επηρεάζει τη σταθερότητα και την ασφάλεια σε παγκόσμιο επίπεδο. Η σύνδεση της κλιματικής αλλαγής με τα ζητήματα ασφάλειας δεν είναι νέα, αλλά τα τελευταία χρόνια αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία στο στρατηγικό πλαίσιο του ΝΑΤΟ. Οι κλιματικές επιπτώσεις, όπως οι ακραίες καιρικές συνθήκες, η ερημοποίηση, η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και οι μεταναστευτικές ροές, ενισχύουν τις υφιστάμενες προκλήσεις ασφάλειας και δημιουργούν νέες απειλές για τα κράτη-μέλη και τους συμμάχους της Συμμαχίας (Lippert, 2019).

Η αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα ασφάλειας από το ΝΑΤΟ ξεκινά από την κατανόηση ότι οι κλιματικές επιπτώσεις λειτουργούν ως «πολλαπλασιαστής απειλών». Οι μεταβολές στο κλίμα επιδεινώνουν υφιστάμενες γεωπολιτικές εντάσεις και προκαλούν αστάθεια, ιδίως σε περιοχές με εύθραυστες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές. Για παράδειγμα, οι συγκρούσεις για φυσικούς πόρους, όπως το νερό και η γη, συχνά εντείνονται από την κλιματική αλλαγή, δημιουργώντας ευνοϊκές συνθήκες για την εξάπλωση της βίας, την αποσταθεροποίηση κρατών και την άνοδο εξτρεμιστικών οργανώσεων. Επιπλέον, η κλιματική κρίση μπορεί να οδηγήσει σε μαζικές μεταναστευτικές ροές, αυξάνοντας την πίεση στις χώρες υποδοχής και δοκιμάζοντας τις δυνατότητες των εθνικών και συμμαχικών δομών ασφάλειας (Porter & Vaklinova, 2021).

Το ΝΑΤΟ έχει ενσωματώσει την κλιματική διάσταση στην ατζέντα του, λαμβάνοντας υπόψη τη σύνδεση μεταξύ ασφάλειας και περιβάλλοντος. Η Στρατηγική Αντίληψη του 2022 υπογραμμίζει την κλιματική αλλαγή ως μία από τις βασικές προκλήσεις ασφάλειας που αντιμετωπίζει η Συμμαχία. Για πρώτη φορά, η Συμμαχία δεσμεύτηκε να προσαρμόσει τις στρατηγικές, τις υποδομές και τις επιχειρήσεις της στις νέες πραγματικότητες που δημιουργεί η κλιματική κρίση, αναγνωρίζοντας ότι η ασφάλεια των κρατών-μελών εξαρτάται και από την ανθεκτικότητα στις κλιματικές επιπτώσεις (Rico, 2022).

Μια βασική πτυχή της προσέγγισης του ΝΑΤΟ είναι η ενσωμάτωση των κλιματικών κινδύνων στις στρατιωτικές του επιχειρήσεις και υποδομές. Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα τη λειτουργικότητα των στρατιωτικών δυνάμεων, καθώς ακραίες θερμοκρασίες, πλημμύρες και καταιγίδες μπορούν να διαταράξουν τις επιχειρήσεις και να υπονομεύσουν

την αποτελεσματικότητα των στρατιωτικών υποδομών. Το ΝΑΤΟ, στο πλαίσιο αυτό, δίνει έμφαση στην ανάπτυξη ανθεκτικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων και στην προσαρμογή των εκπαιδευτικών του διαδικασιών στις νέες συνθήκες. Επιπλέον, εστιάζει στη βελτίωση της ετοιμότητας των συμμαχικών δυνάμεων να ανταποκρίνονται σε καταστροφές που προκαλούνται από κλιματικά γεγονότα (Siposné Kecskeméthy & Teknős, 2023).

Η Συμμαχία έχει επίσης δεσμευτεί να μειώσει το περιβαλλοντικό της αποτύπωμα, υιοθετώντας τεχνολογίες που συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Στο πλαίσιο αυτό, το ΝΑΤΟ έχει ξεκινήσει πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη «πράσινων» στρατιωτικών τεχνολογιών, όπως ενεργειακά αποδοτικά οχήματα και συστήματα ανανεώσιμης ενέργειας. Αυτές οι δράσεις αποσκοπούν όχι μόνο στη μείωση των εκπομπών, αλλά και στη μείωση της εξάρτησης των δυνάμεων από ορυκτά καύσιμα, ενισχύοντας τη στρατηγική αυτονομία των επιχειρήσεων (Lippert, 2019).

Παράλληλα, το ΝΑΤΟ αναγνωρίζει τη σημασία της συνεργασίας με άλλους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών και της συντονισμένης δράσης, επιδιώκεται η ενίσχυση της ανθεκτικότητας των συμμάχων και των εταίρων απέναντι στις κλιματικές απειλές. Η Συμμαχία έχει επίσης προωθήσει τη συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα και την ακαδημαϊκή κοινότητα για την ανάπτυξη καινοτόμων λύσεων που ενισχύουν την ανθεκτικότητα και προωθούν τη βιώσιμη ανάπτυξη στον αμυντικό τομέα (Lippert, 2019).

Ωστόσο, η αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα ασφάλειας από το ΝΑΤΟ δεν στερείται προκλήσεων. Οι διαφορετικές προσεγγίσεις των κρατών-μελών, ιδίως όσον αφορά την κλιματική πολιτική και τις δεσμεύσεις για μείωση εκπομπών, συχνά καθυστερούν τη λήψη αποφάσεων. Επιπλέον, οι περιορισμοί πόρων και οι γεωπολιτικές εντάσεις που εντείνει η κλιματική κρίση δυσχεραίνουν την αποτελεσματική εφαρμογή των πρωτοβουλιών (Lippert, 2019).

Συνολικά, η αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως παράγοντα ασφάλειας από το ΝΑΤΟ αποτελεί σημαντικό βήμα για την προσαρμογή της Συμμαχίας στις σύγχρονες προκλήσεις. Η ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στις στρατηγικές ασφάλειας και στις στρατιωτικές επιχειρήσεις υπογραμμίζει την ανάγκη για ολοκληρωμένες και ανθεκτικές προσεγγίσεις που θα διασφαλίσουν τη σταθερότητα σε έναν κόσμο που μετασχηματίζεται από τις κλιματικές αλλαγές.

7.2 Στρατηγικές προσαρμογής στις κλιματικές προκλήσεις

Το ΝΑΤΟ, αναγνωρίζοντας την κλιματική αλλαγή ως σημαντική πρόκληση για την ασφάλεια και τη σταθερότητα, έχει αναπτύξει στρατηγικές προσαρμογής με στόχο την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των δομών και των επιχειρήσεών του. Οι στρατηγικές αυτές δεν περιορίζονται μόνο στη μείωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, αλλά επεκτείνονται στην ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στον συνολικό στρατηγικό σχεδιασμό της Συμμαχίας. Μέσα από την υιοθέτηση καινοτόμων τεχνολογιών, τη βελτίωση των στρατιωτικών υποδομών και τη συνεργασία με διεθνείς και περιφερειακούς φορείς, το ΝΑΤΟ στοχεύει να προσαρμοστεί αποτελεσματικά στις κλιματικές προκλήσεις (Rico, 2022).

Μία από τις κύριες πτυχές της προσαρμογής του ΝΑΤΟ στις κλιματικές προκλήσεις είναι η αναθεώρηση και ο εκσυγχρονισμός των στρατιωτικών υποδομών του. Η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα τις επιχειρησιακές δυνατότητες της Συμμαχίας, καθώς ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως καύσωνες, πλημμύρες και έντονες καταιγίδες, προκαλούν ζημιές στις υποδομές και διαταράσσουν τη λειτουργικότητα των στρατιωτικών δυνάμεων. Το ΝΑΤΟ έχει δώσει έμφαση στην κατασκευή ανθεκτικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες κλιματικές συνθήκες. Αυτό περιλαμβάνει τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τη δημιουργία συστημάτων που αντέχουν σε ακραίες κλιματικές συνθήκες (Rico, 2022).

Παράλληλα, η Συμμαχία επικεντρώνεται στη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος των στρατιωτικών της επιχειρήσεων. Η ανάπτυξη ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών και η προώθηση «πράσινων» στρατιωτικών λύσεων αποτελούν προτεραιότητα για το ΝΑΤΟ. Στο πλαίσιο αυτό, η Συμμαχία έχει προωθήσει την υιοθέτηση οχημάτων χαμηλών εκπομπών, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στις στρατιωτικές βάσεις και την ενίσχυση των διαδικασιών ανακύκλωσης. Αυτές οι πρωτοβουλίες όχι μόνο συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, αλλά ενισχύουν επίσης τη στρατηγική αυτονομία των επιχειρήσεων του ΝΑΤΟ, μειώνοντας την εξάρτησή του από ορυκτά καύσιμα (Porter & Vaklinova, 2021).

Η προσαρμογή του ΝΑΤΟ περιλαμβάνει επίσης την ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στις στρατηγικές και τις επιχειρησιακές του διαδικασίες. Η Συμμαχία έχει αναπτύξει μηχανισμούς παρακολούθησης και ανάλυσης των κλιματικών κινδύνων, ώστε να προβλέπει και να διαχειρίζεται καλύτερα τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στις περιοχές δράσης της. Οι στρατηγικές αυτές περιλαμβάνουν τη δημιουργία συστημάτων πρώιμης προειδοποίησης για κλιματικά φαινόμενα και την ενσωμάτωση της κλιματικής ανάλυσης στον σχεδιασμό στρατιωτικών επιχειρήσεων. Η προσαρμογή αυτή επιτρέπει στις δυνάμεις του ΝΑΤΟ να ανταποκρίνονται ταχύτερα και αποτελεσματικότερα στις επιπτώσεις

της κλιματικής αλλαγής, είτε αυτές αφορούν φυσικές καταστροφές είτε γεωπολιτικές κρίσεις που συνδέονται με περιβαλλοντικές πιέσεις (Porter & Vaklinova, 2021).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο των στρατηγικών προσαρμογής είναι η ενίσχυση της συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ και η Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και με περιφερειακούς εταίρους. Μέσα από αυτή τη συνεργασία, το ΝΑΤΟ επιδιώκει να συντονίσει τις δράσεις του με άλλους φορείς, ώστε να ανταποκριθεί συλλογικά στις κλιματικές προκλήσεις. Η ανταλλαγή δεδομένων, η κοινή χρήση τεχνολογιών και η από κοινού ανάπτυξη στρατηγικών για την κλιματική ασφάλεια αποτελούν βασικά στοιχεία αυτής της συνεργασίας. Επιπλέον, η Συμμαχία συνεργάζεται με τον ιδιωτικό τομέα και την ακαδημαϊκή κοινότητα για την προώθηση της καινοτομίας και την ανάπτυξη βιώσιμων λύσεων που θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα των συστημάτων της (Lippert, 2019).

Συνολικά, οι στρατηγικές προσαρμογής του ΝΑΤΟ στις κλιματικές προκλήσεις αποτελούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που συνδυάζει την επιχειρησιακή προσαρμογή, τη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος και τη συνεργασία με διεθνείς και περιφερειακούς φορείς. Αυτές οι στρατηγικές όχι μόνο ενισχύουν την ανθεκτικότητα της Συμμαχίας απέναντι στις κλιματικές προκλήσεις, αλλά θέτουν και τις βάσεις για μια πιο βιώσιμη και αποτελεσματική στρατηγική ασφάλειας στον 21ο αιώνα.

7.3 Συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς

Η συνεργασία του ΝΑΤΟ με διεθνείς οργανισμούς αποτελεί κεντρικό στοιχείο της στρατηγικής του για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, η οποία αναγνωρίζεται πλέον ως απειλή για τη διεθνή ασφάλεια. Οι αλληλεπιδράσεις με οργανισμούς όπως τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ), η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) και άλλοι διεθνείς φορείς αποσκοπούν στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας στις κλιματικές επιπτώσεις. Η σύνδεση στρατιωτικών, πολιτικών και επιστημονικών δυνατοτήτων επιτρέπει στο ΝΑΤΟ να ανταποκριθεί αποτελεσματικότερα στις προκλήσεις που προκαλεί η κλιματική κρίση, αξιοποιώντας τις συνεργασίες για την προώθηση της συλλογικής ασφάλειας (Lippert, 2019).

Η συνεργασία του ΝΑΤΟ με τα Ηνωμένα Έθνη αποτελεί μια μακροχρόνια εταιρική σχέση που έχει ενισχυθεί για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Τα Ηνωμένα Έθνη, μέσω δράσεων όπως το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), παρέχουν κρίσιμες πληροφορίες και δεδομένα για τις κλιματικές επιπτώσεις. Το ΝΑΤΟ, από την πλευρά του, ενσωματώνει αυτές τις πληροφορίες στον στρατηγικό σχεδιασμό του, εστιάζοντας στην πρόληψη και διαχείριση συγκρούσεων που συνδέονται με την κλιματική

κρίση. Ειρηνευτικές αποστολές και ανθρωπιστικές παρεμβάσεις που υποστηρίζονται από το ΝΑΤΟ βασίζονται σε αυτή τη συνεργασία, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι επιπτώσεις φυσικών καταστροφών ή συγκρούσεων για φυσικούς πόρους (Lippert, 2019).

Η συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι εξίσου ζωτικής σημασίας, καθώς οι δύο οργανισμοί έχουν κοινές προτεραιότητες στον τομέα της κλιματικής ασφάλειας. Η ΕΕ, μέσω πρωτοβουλιών όπως η Πράσινη Συμφωνία και η Συμβουλευτική Επιτροπή για την Κλιματική Ασφάλεια, αναπτύσσει ολοκληρωμένες στρατηγικές για τη μείωση των κλιματικών κινδύνων. Το ΝΑΤΟ, σε στενή συνεργασία με την ΕΕ, συνδυάζει τη στρατιωτική του τεχνογνωσία με τις πολιτικές δυνατότητες της Ένωσης. Η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει κοινές ασκήσεις, ανταλλαγή δεδομένων για κλιματικούς κινδύνους και από κοινού δράσεις σε περιπτώσεις φυσικών καταστροφών, όπως πλημμύρες και πυρκαγιές, που απαιτούν συντονισμένη αντίδραση (Coen et al., 2020).

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) αποτελεί έναν ακόμη σημαντικό εταίρο του ΝΑΤΟ στον τομέα της κλιματικής ασφάλειας. Ο ΟΑΣΕ, με έμφαση στη διαχείριση συγκρούσεων και την περιφερειακή ασφάλεια, προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τις κλιματικές επιπτώσεις σε περιοχές όπως τα Δυτικά Βαλκάνια και η Κεντρική Ασία. Το ΝΑΤΟ συνεργάζεται με τον ΟΑΣΕ για την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των τοπικών κοινοτήτων, την πρόληψη συγκρούσεων για φυσικούς πόρους και την ανάπτυξη κοινών δράσεων που αποσκοπούν στη διαχείριση των κλιματικών κινδύνων (Lippert, 2019).

Επιπλέον, το ΝΑΤΟ συνεργάζεται με εξειδικευμένους φορείς, όπως ο Διεθνής Οργανισμός Ενέργειας (ΙΕΑ), για τη μείωση του ενεργειακού αποτυπώματος των στρατιωτικών επιχειρήσεών του και τη μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Η υιοθέτηση ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών και «πράσινων» στρατιωτικών λύσεων αποτελεί προτεραιότητα, όχι μόνο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής αλλά και για την ενίσχυση της στρατηγικής αυτονομίας του ΝΑΤΟ (Lippert, 2019).

Παρά τη σημαντική πρόοδο, η συνεργασία του ΝΑΤΟ με διεθνείς οργανισμούς αντιμετωπίζει προκλήσεις. Οι διαφορές στις προσεγγίσεις, οι γεωπολιτικές εντάσεις και οι περιορισμένοι πόροι συχνά δυσχεραίνουν τον συντονισμό και την εφαρμογή κοινών πρωτοβουλιών. Ωστόσο, η αμοιβαία αναγνώριση της κλιματικής αλλαγής ως απειλής για την ασφάλεια ενισχύει τη βούληση για τη διαμόρφωση κοινών στρατηγικών και τη λήψη μέτρων (Lippert, 2019).

Συνολικά, η συνεργασία του ΝΑΤΟ με διεθνείς οργανισμούς αποτελεί βασικό πυλώνα της στρατηγικής του για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης. Μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών, της κοινής χρήσης πόρων και της ανάπτυξης καινοτόμων

λύσεων, το ΝΑΤΟ ενισχύει τη δυνατότητά του να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κλιματικές προκλήσεις. Παρά τις δυσκολίες, η συνεργασία αυτή αναδεικνύει τη σημασία της συλλογικής δράσης για τη διατήρηση της διεθνούς σταθερότητας και ασφάλειας, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για συντονισμένες και ολοκληρωμένες στρατηγικές.

8. ΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

8.1 Ο στόχος μείωσης των εκπομπών και οι δεσμεύσεις της ΕΕ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) αποτελεί έναν από τους παγκόσμιους ηγέτες στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, έχοντας υιοθετήσει φιλόδοξους στόχους μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και δεσμευτεί να ηγηθεί της παγκόσμιας μετάβασης σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία. Οι δεσμεύσεις της ΕΕ εντάσσονται στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, που αποτελεί τη στρατηγική για την επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης, την προστασία του περιβάλλοντος και την εξασφάλιση της ευημερίας των πολιτών της. Ένας από τους κεντρικούς στόχους της ΕΕ είναι η επίτευξη κλιματικής

ουδετερότητας έως το 2050, δηλαδή η μείωση των καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στο μηδέν, μέσω δράσεων όπως η απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα από φυσικές ή τεχνολογικές λύσεις. Η δέσμευση αυτή έχει ενσωματωθεί στο νομικό πλαίσιο της ΕΕ μέσω του Ευρωπαϊκού Νόμου για το Κλίμα, που καθορίζει την πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα και διασφαλίζει τη συνέπεια των πολιτικών με αυτόν τον στόχο (Rayner et al., 2023).

Μια βασική ενδιάμεση δέσμευση για την επίτευξη της κλιματικής ουδετερότητας είναι η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030, σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Ο στόχος αυτός, γνωστός ως «Fit for 55», περιλαμβάνει μια δέσμη νομοθετικών πρωτοβουλιών που καλύπτουν κρίσιμους τομείς όπως η ενέργεια, η βιομηχανία, οι μεταφορές και η γεωργία. Αυτή η στρατηγική αποσκοπεί στη μείωση της εξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα, την αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την ενίσχυση της βιωσιμότητας των οικονομικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, ένα από τα βασικά εργαλεία της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών είναι το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (ETS), το οποίο λειτουργεί ως αγορά άνθρακα. Σε αυτό το σύστημα, οι βιομηχανίες και οι ενεργειακοί φορείς πρέπει να αγοράζουν ή να λαμβάνουν δικαιώματα εκπομπών για κάθε τόνο διοξειδίου του άνθρακα που εκπέμπουν, με τη σταδιακή μείωση των δικαιωμάτων να οδηγεί σε περιορισμό των εκπομπών. Το ETS καλύπτει περίπου το 40% των συνολικών εκπομπών της ΕΕ και έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό στην υιοθέτηση καθαρότερων τεχνολογιών (Spence, 2011).

Η επίτευξη αυτών των στόχων απαιτεί σημαντικές επενδύσεις σε πράσινες τεχνολογίες και υποδομές. Η Πράσινη Συμφωνία προβλέπει τη διάθεση τουλάχιστον 1 τρισεκατομμυρίου ευρώ την επόμενη δεκαετία μέσω του Μηχανισμού για τη Δίκαιη Μετάβαση και του Προγράμματος InvestEU. Οι πόροι αυτοί αποσκοπούν στη χρηματοδότηση βιώσιμων έργων, στην προώθηση της ενεργειακής αποδοτικότητας, στη στήριξη της καινοτομίας και στην ενίσχυση των περιοχών που εξαρτώνται περισσότερο από τον άνθρακα. Η ΕΕ επιδιώκει, επίσης, να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στη διεθνή αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Έχει δεσμευτεί να αυξήσει τη συνεισφορά της στη διεθνή χρηματοδότηση για το κλίμα, προσφέροντας στήριξη στις αναπτυσσόμενες χώρες για τη μείωση των εκπομπών και την προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, συμμετέχει ενεργά στις διεθνείς διαπραγματεύσεις για την κλιματική δράση, ενισχύοντας τη Συμφωνία του Παρισιού και προωθώντας συνεργασίες που στοχεύουν σε παγκόσμιες λύσεις (Βασενχόβεν, 2023).

Παρόλα αυτά, η ΕΕ αντιμετωπίζει προκλήσεις στην υλοποίηση των στόχων της. Η διαφοροποίηση των ενεργειακών αναγκών των κρατών-μελών, η αντίσταση ορισμένων

βιομηχανιών στη μετάβαση και οι γεωπολιτικές εξελίξεις, όπως η ενεργειακή κρίση, αποτελούν εμπόδια για την εφαρμογή των πολιτικών. Ωστόσο, οι δεσμεύσεις της ΕΕ δημιουργούν και σημαντικές ευκαιρίες, όπως η ενίσχυση της ενεργειακής ανεξαρτησίας, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τομείς όπως η καθαρή ενέργεια και η κυκλική οικονομία, και η ενίσχυση της καινοτομίας (Κουντούρη et al, 2023).

Συνοψίζοντας, η στρατηγική της ΕΕ για τη μείωση των εκπομπών και η πορεία προς την κλιματική ουδετερότητα αποδεικνύουν τον ηγετικό της ρόλο στην παγκόσμια προσπάθεια για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Μέσω φιλόδοξων στόχων, καινοτόμων πολιτικών και διεθνούς συνεργασίας, η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει ένα βιώσιμο και ανθεκτικό μέλλον για τις επόμενες γενιές.

8.2 Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (European Green Deal) αποτελεί το ορόσημο της στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και τη μετάβαση σε μια βιώσιμη οικονομία. Παρουσιάστηκε το 2019 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και περιλαμβάνει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο δράσεων που στοχεύουν στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, την προστασία των φυσικών πόρων, την ενίσχυση της πράσινης ανάπτυξης και τη διασφάλιση της ευημερίας των πολιτών. Η συμφωνία αυτή αποτελεί τον πυρήνα της φιλοδοξίας της ΕΕ να καταστεί η πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος έως το 2050, θέτοντας φιλόδοξους στόχους και κατευθυντήριες γραμμές για τα κράτη-μέλη (Βασιλείου, 2017).

Η επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050 είναι ο κεντρικός στόχος της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Για να επιτευχθεί αυτό, η ΕΕ δεσμεύεται να μειώσει τις καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στο μηδέν, εξισορροπώντας τις εκπομπές με δράσεις όπως η απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα μέσω φυσικών ή τεχνολογικών λύσεων. Ο στόχος αυτός, που ενσωματώθηκε στον Ευρωπαϊκό Νόμο για το Κλίμα, αποτελεί τη βάση για όλες τις σχετικές πολιτικές και πρωτοβουλίες της ΕΕ, διασφαλίζοντας τη συνέπεια και τη δέσμευση προς αυτήν την κατεύθυνση. Παράλληλα, η ΕΕ στοχεύει στη μείωση των εκπομπών κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030, έναν ενδιάμεσο στόχο που εξασφαλίζει την προοδευτική πρόοδο προς την κλιματική ουδετερότητα (Τσάλτας & Κατσιμπαρδής, 2009).

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία δεν περιορίζεται μόνο στη μείωση των εκπομπών. Στοχεύει επίσης στη ριζική μεταμόρφωση του τρόπου με τον οποίο παράγεται και καταναλώνεται η ενέργεια, με τη μετάβαση σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας να κατέχει

κεντρική θέση. Η ΕΕ προωθεί τη σταδιακή απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και επενδύει στην ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών, όπως τα ηλιακά και αιολικά πάρκα, καθώς και στην αποθήκευση ενέργειας. Επιπλέον, η ενεργειακή αποδοτικότητα αποτελεί βασικό άξονα της Πράσινης Συμφωνίας, με δράσεις που περιλαμβάνουν την αναβάθμιση των κτιρίων, την ενίσχυση της αποδοτικότητας των μεταφορών και τη στροφή σε καθαρές μορφές ενέργειας (Βασιλείου, 2017).

Η βιώσιμη γεωργία και η προστασία της βιοποικιλότητας είναι άλλοι, εξίσου σημαντικοί στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας. Η στρατηγική «Από το Αγρόκτημα στο Πιάτο» (Farm to Fork) στοχεύει στη μείωση της χρήσης χημικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, στην προώθηση της βιολογικής γεωργίας και στη βελτίωση της διατροφικής ασφάλειας. Παράλληλα, η ΕΕ έχει δεσμευτεί να προστατεύσει και να αποκαταστήσει τα φυσικά οικοσυστήματα, επενδύοντας στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και στη δημιουργία ενός δικτύου προστατευόμενων περιοχών (Ryner et al., 2023).

Για την υποστήριξη αυτών των φιλόδοξων στόχων, η ΕΕ έχει θέσει σε εφαρμογή τον Μηχανισμό για τη Δίκαιη Μετάβαση (Just Transition Mechanism), ο οποίος προβλέπει τη διάθεση πόρων για τη στήριξη περιοχών και κοινοτήτων που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από ορυκτά καύσιμα ή βιομηχανίες με υψηλές εκπομπές. Ο μηχανισμός αυτός αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι η μετάβαση θα είναι δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς, παρέχοντας οικονομική στήριξη, κατάρτιση και δημιουργία θέσεων εργασίας για τις πληγείσες κοινότητες (Ryner et al, 2023).

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία έχει επίσης διεθνή διάσταση, με την ΕΕ να αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο στην παγκόσμια αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Μέσω της διπλωματίας για το κλίμα, η ΕΕ ενισχύει τη Συμφωνία του Παρισιού και συνεργάζεται με διεθνείς εταίρους για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον, έχει δεσμευτεί να αυξήσει τη συνεισφορά της στη διεθνή χρηματοδότηση για το κλίμα, στηρίζοντας αναπτυσσόμενες χώρες στις προσπάθειές τους για μετριασμό και προσαρμογή (Δούση, 2020).

Εν κατακλείδι, η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία αποτελεί μια ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, προωθώντας τη βιώσιμη ανάπτυξη, την προστασία του περιβάλλοντος και τη μετάβαση σε μια πράσινη οικονομία. Με τη συνδυαστική εφαρμογή πολιτικών, επενδύσεων και διεθνούς συνεργασίας, η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει ένα βιώσιμο μέλλον για τις επόμενες γενιές, διατηρώντας τον ηγετικό της ρόλο στην παγκόσμια σκηνή.

8.3 Διεθνής συνεργασία της ΕΕ για το κλίμα

Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει αναδειχθεί σε πρωτοπόρο της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, αναλαμβάνοντας ηγετικό ρόλο στις παγκόσμιες διαπραγματεύσεις και στην ενίσχυση της κλιματικής δράσης σε παγκόσμιο επίπεδο. Αναγνωρίζοντας ότι η κλιματική αλλαγή είναι μια παγκόσμια πρόκληση που απαιτεί συλλογική δράση, η ΕΕ χρησιμοποιεί την οικονομική, πολιτική και διπλωματική της ισχύ για να διαμορφώσει πολιτικές και να ενισχύσει τη συνεργασία με διεθνείς εταίρους (Σκλιάς, 2011).

Μια από τις βασικές προτεραιότητες της ΕΕ είναι η υποστήριξη και ενίσχυση της Συμφωνίας του Παρισιού, η οποία αποτελεί το κύριο νομικό και πολιτικό πλαίσιο για την παγκόσμια κλιματική δράση. Η ΕΕ, ως ένας από τους κύριους διαπραγματευτές στη Διάσκεψη των Συμβαλλομένων Μερών (COP21) το 2015, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της συμφωνίας αυτής. Έκτοτε, έχει δεσμευτεί να επιταχύνει την εφαρμογή της, ενθαρρύνοντας τις χώρες να ενισχύσουν τις εθνικά καθορισμένες συνεισφορές τους (NDCs) για τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και παρέχοντας χρηματοδότηση και τεχνογνωσία για τη στήριξη των αναπτυσσόμενων κρατών στις προσπάθειές τους για προσαρμογή και μετριασμό των κλιματικών επιπτώσεων (Ryner et al., 2023).

Η ΕΕ αποτελεί τον μεγαλύτερο πάροχο χρηματοδότησης για το κλίμα παγκοσμίως. Μέσω της διεθνούς χρηματοδότησης για το κλίμα, η Ένωση δεσμεύεται να παρέχει οικονομική στήριξη σε αναπτυσσόμενες χώρες που πλήττονται δυσανάλογα από την κλιματική αλλαγή. Τα κονδύλια αυτά χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση έργων που αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών, την προσαρμογή στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, την προστασία της βιοποικιλότητας και τη βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων. Παράλληλα, η ΕΕ διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση του Πράσινου Κλιματικού Ταμείου (Green Climate Fund), που αποτελεί έναν από τους κύριους μηχανισμούς χρηματοδότησης για το κλίμα σε παγκόσμιο επίπεδο (Σκλιάς, 2011).

Η ΕΕ έχει επίσης αναπτύξει στενές συνεργασίες με διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς για την προώθηση της κλιματικής δράσης. Μέσω της συνεργασίας με τα Ηνωμένα Έθνη και φορείς όπως το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον (UNEP), η ΕΕ συμμετέχει σε παγκόσμιες πρωτοβουλίες για τη μείωση των εκπομπών, την προστασία της βιοποικιλότητας και την προώθηση της καθαρής ενέργειας. Παράλληλα, συνεργάζεται στενά με την G7 και την G20 για την ενίσχυση της δέσμευσης των

μεγαλύτερων οικονομιών του κόσμου στην κλιματική δράση, προωθώντας κοινές πολιτικές και πρωτοβουλίες που επιταχύνουν την ενεργειακή μετάβαση (Ryner et al., 2023).

Ένας ακόμη τομέας όπου η ΕΕ έχει επενδύσει στη διεθνή συνεργασία είναι η στήριξη της καινοτομίας και της έρευνας για την ανάπτυξη πράσινων τεχνολογιών. Μέσω προγραμμάτων όπως το Horizon Europe, η ΕΕ χρηματοδοτεί ερευνητικά έργα που αποσκοπούν στην ανάπτυξη λύσεων για την κλιματική αλλαγή, από την αποθήκευση ενέργειας και την ενεργειακή απόδοση έως τις βιώσιμες γεωργικές πρακτικές και την προστασία των οικοσυστημάτων. Η ανταλλαγή τεχνογνωσίας με άλλες χώρες και η προώθηση της μεταφοράς τεχνολογίας προς τις αναπτυσσόμενες χώρες αποτελούν βασικά στοιχεία της στρατηγικής της ΕΕ (Ryner et al., 2023).

Παράλληλα, η ΕΕ έχει αναλάβει πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της διπλωματίας για το κλίμα. Μέσω της ενεργού συμμετοχής σε διεθνή φόρα, όπως οι διασκέψεις COP, η ΕΕ επιδιώκει να ενισχύσει τη δέσμευση των κρατών για τη μείωση των εκπομπών, να προωθήσει την υιοθέτηση βιώσιμων πολιτικών και να ενισχύσει τη συνεργασία για την επίτευξη των στόχων της Συμφωνίας του Παρισιού. Παράλληλα, ενθαρρύνει τη συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών, των επιχειρήσεων και των τοπικών κυβερνήσεων στις παγκόσμιες κλιματικές πρωτοβουλίες, ενισχύοντας τη συλλογική δράση σε όλα τα επίπεδα (Δούση, 2020).

Ωστόσο, η διεθνής συνεργασία της ΕΕ για το κλίμα δεν είναι απαλλαγμένη από προκλήσεις. Η αντίσταση ορισμένων μεγάλων οικονομιών στη λήψη φιλόδοξων μέτρων, η έλλειψη χρηματοδοτικών πόρων και οι γεωπολιτικές εντάσεις δυσχεραίνουν την επίτευξη των παγκόσμιων στόχων. Παρ' όλα αυτά, η ΕΕ συνεχίζει να εργάζεται για τη γεφύρωση των διαφορών και την ενίσχυση της συλλογικής δράσης, αναδεικνύοντας τον ηγετικό της ρόλο στην παγκόσμια σκηνή (Spence, 2011).

Συνολικά, η διεθνής συνεργασία της ΕΕ για το κλίμα είναι καθοριστική για την επίτευξη των στόχων της παγκόσμιας κλιματικής δράσης. Μέσα από τη χρηματοδότηση, τη διπλωματία και την προώθηση της καινοτομίας, η ΕΕ ενισχύει την παγκόσμια δέσμευση για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, επιδιώκοντας να διασφαλίσει ένα βιώσιμο μέλλον για τις επόμενες γενιές.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η κλιματική αλλαγή έχει αναδειχθεί σε έναν από τους μεγαλύτερους παγκόσμιους κινδύνους του 21ου αιώνα, επηρεάζοντας πολλαπλές διαστάσεις της διεθνούς ασφάλειας και υπονομεύοντας τη σταθερότητα κρατών και περιφερειών. Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας εξετάστηκαν διεξοδικά οι πολιτικές και οι στρατηγικές που υιοθετούν τα Ηνωμένα Έθνη (ΟΗΕ), το ΝΑΤΟ και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) για την αντιμετώπιση αυτής της κρίσιμης πρόκλησης. Αναλύθηκαν οι προσεγγίσεις αυτών των οργανισμών, οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ασφάλεια και η σημασία της συνεργασίας για την επίτευξη βιώσιμων λύσεων.

Παράλληλα, η παρούσα εργασία ανέδειξε τη στενή σχέση μεταξύ κλιματικής αλλαγής και διεθνούς ασφάλειας, εστιάζοντας στη συνειδητοποίηση της κλιματικής κρίσης ως «πολλαπλασιαστή απειλών» που επιδεινώνει υπάρχουσες προκλήσεις. Στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, εξετάστηκαν οι προσπάθειες του Συμβουλίου Ασφαλείας να ενσωματώσει την κλιματική διάσταση στη διαχείριση συγκρούσεων, παρά τις πολιτικές αντιστάσεις. Το ΝΑΤΟ, από την πλευρά του, προσεγγίζει την κλιματική αλλαγή μέσα από στρατηγικές προσαρμογής που διασφαλίζουν την ανθεκτικότητα των επιχειρήσεών του και μέσω της συνεργασίας με διεθνείς εταίρους. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, τέλος, αναγνωρίζεται για τον πρωταγωνιστικό της ρόλο στην αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης, μέσω της Πράσινης Συμφωνίας και της ενεργούς διεθνούς διπλωματίας για το κλίμα.

Από την ανάλυση καθίσταται σαφές ότι η κλιματική αλλαγή συνιστά έναν άμεσο και κρίσιμο παράγοντα διεθνούς ασφάλειας, με πολλαπλές επιπτώσεις. Οι φυσικές

καταστροφές, οι ελλείψεις πόρων, οι μεταναστευτικές ροές και η κοινωνική αστάθεια που προκαλεί η κλιματική κρίση επηρεάζουν την ειρήνη και τη σταθερότητα, απαιτώντας συνολικές προσεγγίσεις. Η παρούσα μελέτη κατέδειξε ότι οι οργανισμοί που εξετάστηκαν έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στην ενσωμάτωση της κλιματικής διάστασης στις πολιτικές ασφάλειας, όμως παραμένουν προκλήσεις, όπως η έλλειψη συντονισμού, οι διαφορετικές πολιτικές προτεραιότητες και οι γεωπολιτικές εντάσεις.

Για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης ως ζητήματος διεθνούς ασφάλειας, απαιτούνται στοχευμένες πολιτικές δράσεις και ενισχυμένη συνεργασία σε διεθνές επίπεδο. Πρώτον, είναι απαραίτητη η ενίσχυση των θεσμικών συνεργασιών μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών, του ΝΑΤΟ και της ΕΕ, ώστε να διασφαλιστεί η συνοχή των δράσεών τους. Η ανταλλαγή πληροφοριών, η κοινή χρήση πόρων και η εναρμόνιση των στρατηγικών θα ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων. Δεύτερον, η δημιουργία ενός παγκόσμιου πλαισίου για την κλιματική ασφάλεια, με τη συμμετοχή κρατών, διεθνών οργανισμών και της κοινωνίας των πολιτών, θα μπορούσε να προωθήσει τη συντονισμένη δράση και την εξεύρεση κοινών λύσεων.

Επιπλέον, η επένδυση σε πράσινες τεχνολογίες, η ενίσχυση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η στήριξη των αναπτυσσόμενων χωρών αποτελούν βασικούς πυλώνες για την επίτευξη βιώσιμων αποτελεσμάτων. Οι ανεπτυγμένες χώρες πρέπει να αναλάβουν ηγετικό ρόλο, προσφέροντας χρηματοδότηση και τεχνογνωσία για την προσαρμογή των πιο ευάλωτων κρατών στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Παράλληλα, η ενσωμάτωση της κλιματικής ασφάλειας στις εθνικές πολιτικές και η ανάπτυξη συστημάτων πρώιμης προειδοποίησης μπορούν να συμβάλουν στην αποτροπή συγκρούσεων και κρίσεων που σχετίζονται με την κλιματική κρίση.

Συμπερασματικά, η κλιματική αλλαγή δεν αποτελεί μόνο περιβαλλοντική πρόκληση, αλλά και ζήτημα που απειλεί την παγκόσμια ασφάλεια. Τα Ηνωμένα Έθνη, το ΝΑΤΟ και η ΕΕ έχουν κατανοήσει αυτή τη σύνδεση και εργάζονται προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπισή της. Παρότι οι δυσκολίες παραμένουν, η κλιματική κρίση προσφέρει επίσης την ευκαιρία για ανανέωση και εμβάθυνση της παγκόσμιας διακυβέρνησης, με στόχο ένα βιώσιμο, ασφαλές και σταθερό μέλλον για όλους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Baldwin, D. A. (2018). The concept of security. In *National and International Security* (pp. 41-62). Routledge.

Barnett, J. (2003). Security and climate change. *Global Environmental Change, 13*(1), 7-17. https://doi.org/10.1016/S0959-3780(02)00080-8

Baylis, J. (2008). The concept of security in international relations. In *Globalization and environmental challenges: Reconceptualizing security in the 21st century* (pp. 495-502). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-540-75977-5_37

Bošnjaković, B. (2012). Geopolitics of climate change: A review. *Thermal Science, 16*(3), 629-654. Available at: https://doiserbia.nb.rs/Article.aspx?id=0354-98361200127B

Brzoska, M., & Fröhlich, C. (2016). Climate change, migration and violent conflict: Vulnerabilities, pathways and adaptation strategies. *Migration and Development, 5*(2), 190-210. https://doi.org/10.1080/21632324.2015.1022973

Bunn, I. D. (2009, July). The United Nations and climate change: Legal and policy developments. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 1157, No. 1, pp. 61-72). American Institute of Physics. https://doi.org/10.1063/1.3208033

Buzan, B. (1984). Peace, power, and security: Contending concepts in the study of international relations. *Journal of Peace Research, 21*(2), 109-125. https://doi.org/10.1177/002234338402100203

Buzan, B., & Hansen, L. (2009). *The evolution of international security studies.* Cambridge University Press.

Campbell, K. M., Gulledge, J., McNeill, J. R., Podesta, J., Ogden, P., Fuerth, L., ... & Mix, D. (2007). *Age of consequences: The foreign policy and national security implications of global climate change.* Center for a New American Security. https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA473826.pdf

Cassotta, S., Hossain, K., Ren, J., & Goodsite, M. E. (2016). Climate change and human security in a regulatory multilevel and multidisciplinary dimension: The case of the Arctic environmental ocean. In *Climate Change Adaptation, Resilience and Hazards* (pp. 71-91). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-39880-8_5

CHANGE, O. C. (2007). Intergovernmental panel on climate change. *World Meteorological Organization, 52*, 1-43. Available at: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2001/04/doc3d.pdf

Coen, D., Kreienkamp, J., & Pegram, T. (2020). *Global climate governance.* Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108869474

Cole, D. H. (2008). Climate change and collective action. *Current Legal Problems, 61*(1), 229-264. https://doi.org/10.1093/clp/61.1.229

Detraz, N. (2011). Threats or vulnerabilities? Assessing the link between climate change and security. *Global Environmental Politics, 11*(3), 104-120. https://doi.org/10.1162/GLEP_a_00071

Halden, P. (2007). The geopolitics of climate change: Challenges to the international system. Swedish Defence Research Agency. https://www.osti.gov/etdeweb/servlets/purl/925961

Hardt, J. N., & Viehoff, A. (2020). A climate for change in the UN Security Council? Member states' approaches to the climate-security nexus. Available at: https://ifsh.de/publikationen/research-report/research-report-005

Hassan, K. E. S. (2022). *Climate change and the global sustainable development goals.* LAP LAMBERT Academic Publishing.

Kloos, J., Gebert, N., Rosenfeld, T., & Renaud, F. (2013). Climate change, water conflicts and human security. *Regional Assessment and Policy Guidelines for the*

Mediterranean, Middle East and Sahel; CLICO Final Report. https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=e7b0e720180fbadb12d752526d4619432edaae19

Krause, K., & Williams, M. C. (2002). From strategy to security: Foundations of critical security studies. In *Critical security studies* (pp. 33-59). Routledge.

Lawler, J. J. (2009). Climate change adaptation strategies for resource management and conservation planning.

Leal Filho, W., Azeiteiro, U. M., & Alves, F. (Eds.). (2016). *Climate change and health: Improving resilience and reducing risks.* Springer.

Lippert, T. H. (2019). *NATO, climate change, and international security: A risk governance approach.* Springer International Publishing.

Lynas, M., Houlton, B. Z., & Perry, S. (2021). Greater than 99% consensus on human-caused climate change in the peer-reviewed scientific literature. *Environmental Research Letters, 16*(11), 114005. https://doi.org/10.1088/1748-9326/ac2966

Mumtaz, T. (2021). Climate change as an international security issue. *Journal of Peace and Diplomacy, 2*(1), 30-44. https://doi.org/10.59111/JPD.002.01.012

Murphy, A. (2022). Climate insecurity: The promise and peril of securitising climate change before the United Nations Security Council. *Melbourne Journal of International Law, 23*(2), 306-332. Available at: https://search.informit.org/doi/epdf/10.3316/informit.027211417254414

Nicholls, N. (2007). Detecting, understanding & attributing climate change. Department of the Environment and Water Resources. https://www.researchgate.net/profile/Neville-Nicholls-2/publication/252288435_DETECTING_UNDERSTANDING_ATTRIBUTING_CLIMATE_CHANGE/links/0f31753b1e3c7195ff000000/DETECTING-UNDERSTANDING-ATTRIBUTING-CLIMATE-CHANGE.pdf

Nikolov, T., & Petrov, N. (2014). Main factors influencing climate change: A review. *CR Acad Bulg Sci, 67*(11). https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/53123645/MAIN_FACTORS_INFLUENCING_CLIMATE_CHANGE-libre.pdf

Pascual, C., & Elkind, J. (Eds.). (2010). *Energy security: Economics, politics, strategies, and implications.* Rowman & Littlefield.

Piguet, E., Pécoud, A., & De Guchteneire, P. (2011).

https://doi.org/10.1093/rsq/hdr006

Porter, V., & Vaklinova, G. (2021). Climate change and security: Emerging challenges and the role of NATO. *Chief Editor, 157.* https://cmdrcoe.org/fls/pubs/2021_Proceedings-15-02-22.pdf#page=156

Rayner, T., Szulecki, K., Jordan, A. J., & Oberthür, S. (Eds.). (2023). *Handbook on European Union climate change policy and politics.* Edward Elgar Publishing.

Rico, L. G. (2022). NATO and climate change: A climatized perspective on security. Belfer Center for Science and International Affairs. https://frdelpino.es/wp-content/uploads/2023/07/Belfer-Nato_Climate-Change_VF_1.pdf

Rydge, J., & Bassi, S. (2014). Global cooperation and understanding to accelerate climate action. In *The global development of policy regimes to combat climate change* (pp. 1-22). https://doi.org/10.1142/9789814551854_0001

Scheffran, J. (2020). The geopolitical impact of climate change in the Mediterranean region: Climate change as a trigger of conflict and migration. *Mediterranean Yearbook 2020.* IEMed. https://www.iemed.org/wp-content/uploads/2021/01/The-Geopolitical-Impact-of-Climate-Change-in-the-Mediterranean-Region-Climate-Change-as-a-Trigger-of-Conflict-and-Migration.pdf

Scott, S. V., & Ku, C. (Eds.). (2018). *Climate change and the UN Security Council.* Edward Elgar Publishing.

Singh, V. (2022). Sustainable development and climate change. In I. Management Association (Ed.), *Research anthology on measuring and achieving sustainable development goals* (pp. 944-964). IGI Global Scientific Publishing. https://doi.org/10.4018/978-1-6684-3885-5.ch050

Siposné Kecskeméthy, K., & Teknős, L. (2023). North Atlantic Treaty Organisation's climate change risk management responsibilities. *BELÜGYI SZEMLE: A BELÜGYMINISZTÉRIUM SZAKMAI TUDOMÁNYOΣ ΦΥΛΛΟ* (2010-), 71(1. Ksz), 58-83. https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2023.1.4

Skendžić, S., Zovko, M., Živković, I. P., Lešić, V., & Lemić, D. (2021). The impact of climate change on agricultural insect pests. *Insects, 12*(5), 440. https://doi.org/10.3390/insects12050440

Spence, G. (2011). *Climate change policy in the European Union: Confronting the dilemmas of mitigation and adaptation?* Cambridge University Press.

Trombetta, M. J. (Ed.). (2023). *Handbook on climate change and international security.* Edward Elgar Publishing.

Van Calster, G., & Reins, L. (Eds.). (2021). *The Paris Agreement on Climate Change: A commentary.* Edward Elgar Publishing.

Warner, K., Hamza, M., Oliver-Smith, A., Renaud, F., & Julca, A. (2010). Climate change, environmental degradation and migration. *Natural Hazards, 55,* 689-715. https://doi.org/10.1007/s11069-009-9419-7

Westphal, M. I., & Thwaites, J. (2016). Transformational climate finance: An exploration of low-carbon energy. *World Resources Institute.* https://files.wri.org/d8/s3fs-public/Transformational_Climate_Finance_An_Exploration_of_Low-Carbon_Energy.pdf

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βάσενχοβεν, Κ. Λ. (2023). *Αναζητώντας το μέλλον του ευρωπαϊκού χώρου: Εδαφική συνοχή, χωροταξία, πόλεις, κλιματική αλλαγή*. Προπομπός.

Βασιλείου, Ι. (2017). *Κλιματική αλλαγή: Ρόλος και δράσεις της Ε.Ε. έως το 2050, οι επιπτώσεις στην Ελλάδα. Διαχειρίσιμο πρόβλημα ή αργός θάνατος του πλανήτη;* Historical Quest.

Creswell, J., & Creswell, D. (2019). *Σχεδιασμός Έρευνας.* Αθήνα: Εκδόσεις Προπομπός, μτφ. Βενετσάνου Φωτεινή.

Δούση, Ε. (2017). *Κλιματική Αλλαγή.* Παπαδόπουλος.

Δούση, Ε. (2020). *Διεθνές δίκαιο και διπλωματία της κλιματικής αλλαγής.* Νομική Βιβλιοθήκη.

Κουντούρη, Φ., Δέλλης, Κ., & Πλατανιώτης, Α. (2023). *Ο πράσινος μετασχηματισμός της Ευρώπης: Προκλήσεις, ευκαιρίες και η πορεία προς τα εμπρός.* ΕΛΙΑΜΕΠ.

Κωνσταντινίδης, Γ. Κ. (2023). *Ψηφίδες διεθνούς οικονομίας, γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής.* Λείμων.

Παπανικολάου, Ζ. (2023). *Ασφάλεια τροφίμων: Βασικές έννοιες, οικονομική διάσταση και κλιματική αλλαγή.* Δίσιγμα.

Παπασχαλίδου, Α. (2021). *Κλιματική αλλαγή.* Τζιόλας.

Σκλιάς, Π. (2011). *Πολιτική οικονομία των διεθνών σχέσεων: Η Διάσκεψη της Κοπεγχάγης για την κλιματική αλλαγή.* Παπαζήσης.

Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις κοινωνικές επιστήμες: Θεωρητικές - Μεθοδολογικές συμβολές και μελέτες περίπτωσης* (σελ. 97-125). Πανεπιστήμιο Κρήτης - Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης.

Τσάλτας, Γ., & Κατσιμπαρδής, Κ. (Επιμ.). (2009). *Διεθνής κλιματική πολιτική: Ο δρόμος προς την Κοπεγχάγη.* Σιδέρης.

Τσούτσος, Θ. Δ. (2023). *Αειφόρος ανάπτυξη και οικονομικά της κλιματικής αλλαγής.* Παπασωτηρίου.

Ζαφειρόπουλος, Κ. (2015). *Πώς γίνεται μια επιστημονική εργασία;* Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.